

XXII. évfolyam, I. szám
2025. január

ASSI ALVÉ

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa

TOLKIEN TÁBOR 2024

BEKÖSZÖNŐ

Idestova négy éve tagja vagyok a *Lassi Laurië* szerkesztőségének, de valahogy sosem sikerült még beköszönőt írnom. Azt hiszem, valami olyasmiről kéne szólnia, hogy milyen jóra, sőt az eddigi legjobbra sikeredett ez a szám, és olyan szuperizgalmas dolgok vannak benne, mint például...

Szóval abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy mindenféle füllentés nélkül állíthatom, hogy jelen *Lassi* valóban érdekesre sikerült, a téli számokban esedékes KÖMT-beszámoló mellett ezúttal egy törp globalizmusról szóló, először itt megjelenő tanulmány is helyet kapott (nem, mielőtt elolvastam volna, én sem gondoltam, hogy valaha is leírom majd ezt a szókapcsolatot), de persze nem mehattünk el cikk nélkül a közelmúltban mozikba került *A rohírok háborúja* mellett sem. Kiküldött tudósítók a szlovén és spanyol tolkienitáknál, sőt a marosvásárhelyi könyvvásáron is jártak, idehaza pedig jól meginterjúvoltuk a hazai Tolkien-rajongók körében kézműves alkotásairól ismert Helmet. Az előző szám megjelenését megünneplendő és a borítópályázat győzteseit kihirdetendő exkluzív számbemutatót is tartottunk az Országos Idegennyelvű Könyvtárban, amiről persze beszámoló is készült. (Apropó borítók, a címlapon Matola Szilvia rajza látható, amit bár a pályázatra nem küldött be, de kapcsolódik a 2. helyezést elért pályaműhöz, ami pedig a hátsó borítónkat díszíti.)

A cikkek közül (számomra legalábbis) a legérdekesebb nem a fősoroltak valamelyike, hanem *A hobbitot* nemrégiben a rokon lulei számi nyelvre átültető Are Tjihkkommal készült interjú, amiből többek közt az is kiderül, miért és hogyan fordítja le valaki *A hobbitot* egy olyan nyelvre, aminek talán, ha hatszáz beszélője lehet.

Nos, a teljesség igénye nélkül ezeket vonultatja föl a legújabb szám, mindenkinek kellemes olvasást kívánok!

Lóbelt

TARTALOM

KRÓNIKA

2024. július–december 3

BESZÁMOLÓK

Az első Tolkien-táborom 4
Röpke látogatás a szlovén tolkienitáknál 5
A *Lassi Laurië* születésnapjára számbemutatója 6
KÖMT, a Meghitt Otthon 7
Másfélmillió lépés Beleriandban – Útinapló 2024 8
Mi primera EstelCon 10
Erdélyi tolkieniták között jártunk 11

TANULMÁNYOK

Kapcsolatok kovácsai 12
Kótotitól Aragornig 16

NYELVÉSZ

A quenya nyelvkönyv és szótár története 21

INTERJÚ

Gandalf botjától Sauron palantírjáig 23
A hobbit a második legvastagabb könyvünk 26

TALÁNYOK

Nyereményjáték • Kétszínű kvíz 29

AJÁNLO

A Moziverzumok Ura: A franchise visszatér 30
Orkok a fronton? 31
Taktikai kihívások Középföldén 32

IRODALOM

Tiktak mester 33

KISOKOS

Hogyan táncolnak a tündék? 36

Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2025

Székhely: 1046 Budapest, Pöltenberg Ernő u. 25. 1/1. □ **Felelős kiadó:** Deák Adrienn, Karakas Dániel, Mikesy Anna

Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ **Rendelés:** lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra (Metaflora), Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Szerkesztőség: Bartók Nagy Tamás (Toma), Derényi Róbert (Lóbelt), Forgács Máté (Hirannor Luinthôn), Karakas Dániel, Pálfi Botond (Tindómé), Sárközy Anna Regina (Snufi) □ **Lektor:** Barna Bálint (Gandalf) □ **Korrektor:** Simon Csaba Péter (fqgdk) □ **Tördelés:** Selmeczi Szonja □ **Design:** Nodlee □ **Tengwar font:** Parmaite by Måns Björkman

Címlapkép: Matola Szilvia (Hemhet) [deviantart.com/hemhet] □ **Borítók:** Tolkien Tábor: Banka Dániel, Deák Adrienn (Pillangó), Lőki Dániel (Estel), Mariai-Lakatos Dorottya (Dodie), Tóth Gergely (Alyr), Zsidek Barbara (Bari) • KÖMT: Donáth Lili (Somnia), Forgács Máté, Kaszab Zsuzsanna (Melian), Kiss Tünde, Selmeczi Szonja, Tóth Gergely • Matola Szilvia [Borítókép-pályázat 2024] • A borítómontázsokat szerkesztette: Bartók Nagy Tamás

Nyomta: Pannónia Nyomda • HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) • HU ISSN 2560-1598 (online)

WHAT'S ON—TIMELINE

3

A quick overview of Hungarian Tolkien Society events, new releases, and international Tolkien news from July to December.

WHAT'S ON—STORIES

4

From our two largest community events, the “Silmaril—On the Path of Heroes” summer camp is remembered by a first-time participant, while the “Here is the horse and the rider!” Creative Autumn Meeting is described by a seasoned visitor as her Last Homely House. There is a short account of the issue launch and prize ceremony event of the *Lassi Laurië*, and a much longer one about the latest adventures of our Rangers along the National Blue Trail. Three stories tell about our members’ international visits to fellow Tolkienites: in Slovenia, Spain and Transylvania.

TOLKIEN STUDIES

The Forging Smiths of Connections

12

In this paper, Bálint Barna shows how the seemingly self-contained Dwarves were actually forgers of long and strong trade connections and alliances among the peoples of Middle-earth.

From Trotter to Aragorn: A Hobbit's Journey to Kingship

16

Gergely Tóth summarises how the character of Aragorn has evolved through the different text versions published in *The History of Middle-earth* series.

LANGUAGES & LETTERS

The Making of the Quenya-Hungarian Dictionary and Workbook

21

Róbert Rácsai, the author of the *Tië Quenyanna* Hungarian Quenya workbook and the *Quenya Quettaparma* Quenya-Hungarian dictionary tells the story of the making of these two publications.

INTERVIEW

From Gandalf's Staff to Sauron's Palantír

23

Ádám Gyevnár (Helm) is the creator of amazing Tolkien-themed artefacts: dioramas, book nooks, helmets, and anything else that comes to his mind, built in his workshop behind the spectacularly lit Doors of Durin. He speaks about his way from one Gandalf-staff to a popular Facebook-page, and about his mission of sharing his enthusiasm for the books with his followers.

The Hobbit Is Our Second Thickest Book

26

The Hobbit was published in Lule Sámi in 2023. In this interview translator and publisher Are Tjihkkom tells us about how he came to the idea to work on this text, and about the challenges and methods of forming new words in a language which does not have many books published.

RIDDLES

29

In one task, readers are called to make out the name of a jewel from the letters attached to the places visited by Aragorn in the days of the War of the Ring: with a correct answer one can win a copy of the Hungarian edition of *The Treason of Isengard*. Another is a double-faced quiz: for each question there are two different correct answers based on the books by Tolkien and *The Rings of Power* series by Amazon, respectively.

REVIEWS

30

We have reviews about three new arrivals of 2024: Csaba Péter Simon shares his impressions about the *The War of the Rohirrim* anime; Szonja Selmeczi introduces the *Tolkien: Die wahre Geschichte der Ringe* (The True Story of the Rings) documentary; and Anna Sárközy recommends the *Duel for Middle-earth* board game.

LITERATURE

33

In Péter Rákos-Zichy's tale of *Master Ticktock*, the children of Bree learn about a Dwarf who lived in the Shire and wished to create something useful for his neighbours.

BEGINNER'S GUIDE TO THE HUNGARIAN TOLKIEN SOCIETY

How do Elves Dance?

36

Renáta Grátz-Kiss recalls how Irish dance became popular and generally used for the performance of Elves-themed scenes in the Hungarian Tolkien Society.

2024. JÚLIUS–DECEMBER

Írta: Metaflora

A Magyar Tolkien Társaság programjai

Július 25-től augusztus 4-ig zajlott a 2024. évi, „Szilmaril – A Hősök Útján” című Tolkien Tábor Bükkszentkereszten, bár a táborhelyre az első résztvevők is csak 26-án futhattak be, a program ugyanis rendhagyó módon egy fakultatív kirándulással kezdődött. Az **utótalálkozó** szeptember 8-án volt a Grundon.

Tolkien halálának évfordulójáról a Massolit kávézóban több mint húszan emlékeztünk meg szeptember 2-án, a **Mabon** mesemondós-meseolvasós tábortüzezésére pedig szeptember 27-én került sor. Ugyanezen a napon az Országos Idegennyelvű Könyvtár nyílt napján is közreműködött az MTT a **Fëanor szabadulószo**ba programponttal – két héttel később pedig a **Lassi Laurië** számbemutató és díjátadó eseményére tértünk vissza a könyvtárba.

Októberben az Elnökség ötletelős **beszélgetéssorozat**ot indított a rendezvények pályázási, megbízási és beszámolósi rendszere, illetve az ezekkel foglalkozó szervezői Tanács működésének és feladatainak újragondolására: két alkalom valósult meg októberben, a harmadikat 2025-re kellett halasztani. Az egyesületi háttértevékenységek másik nagy őszi kalandja a **raktár** november végi költöztetése volt Pesterzsébetről Újpestre, a szükséges előkészítő pakolások és dobozolások hosszú sorával kiegészítve.

A **Kreatív Őszi Művészeti Találkozó** most is Seregélyesen volt október 31. és november 3. között, kísértetesen rohani tematikával. Novemberben rajtolt a **Tolkien Levelező Verseny** tizenkilencedik évada, az iskolás csapatok számára egy új variációval bővítve: a númenori kategória azoknak szól, akik *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* filmváltozatait már ismerik, de a könyvekig még nem jutottak el.

A korábbi években bevált keretek között valósult meg az év utolsó két közösségi programja is: november 30-án az **MTT Piacon** a kézműves termékek megvásárlása és tombolán való megnyerése között meleg ital, édesség és mézeskalács-díszítési lehetőség várta a látogatókat; **karácsonyozni** pedig december 14-én gyűltünk össze az Africafe Clubban, ahol az elveszett Mikulás problémáját szabadulószoba-kalanggal és utódválasztó vetélkedővel kezelhették a vállalkozó kedvűek.

A **KósaKommandó** három kéktúra-szakasz mellett további három éjszakázós programot bonyolított le ebben az időszakban (nyár végén a Fekete-hegyi kulcsosházban és a Remete-barlangban, december elején pedig a Kőhegyen); és egynapos túrákra indult még a nyáron Verőcéról Szokolyára, ősszel a Börzsönybe és a Meszes-hegyre, az év legrövidebb éjszakáját követően pedig a Pilisbe.

Megjelenések és nemzetközi hírek

Augusztus 29-én egyből három résszel érkezett *A Gyűrűk Ura: A Hatalom Gyűrűi* második évada, amelyet további öt követett heti bontásban. Ebből az alkalomból a Könyves Magazin is felélesztette kibeszélő podcast-sorozatát a Magyar Tolkien Társaság szakértőivel: három másfélórás beszélgetésben elemezték az évad nyolc részét.

Novemberben világszerte megemlékeztek Christopher Tolkien születésének századik évfordulójáról: a **Bodleian Christopher Tolkien at 100: a celebration** című programjának felvételei már elérhetőek **YouTube-on**, és a Tolkien Society is azt ígéri, hogy a kétnapos online **Christopher Tolkien Centenary Conference** előadásainak minél nagyobb részét közzé fogja tenni, spanyolul pedig a kolumbiai Orodruin társaság konferenciáját **hallgathatjuk meg**.

November 19-én vált elérhetővé, és tíz perc alatt el is fogyott *A hobbit* limitált Folio Society kiadása. Nálunk pedig *A Gyűrűk Ura* új, egykötetes díszkiadása jelent meg november 25-én, amelyen élfestésként a korábbi címol-dali rúnafelirat látható megsokszorozva, és tartalmaz egy kihajtogatható, kivehető Középfölde-térképet is.

A Gyűrűk Ura – A rohírok háborúja a vártnál egy héttel hamarabb, december 5-én érkezett a magyar mozikba, sokak bánatára feliratos verzió nélkül. Az MTT a szinkron szakmai lektorálása mellett a premier előtti sajtóvetítést egy jelmezes csapattal is támogatta.

A **Tolkien Society** decemberben a Szerb Tolkien Társasággal közösen tartott hibrid, kétnyelvű konferenciát Belgrádban és online, 2025 májusára pedig meghirdették első amerikai nagyrendezvényüket, a Westmootot.

2025

A **Tolkien Nap** visszatért a hagyományos éveleji időpont-hoz: a rajzfilm tematikájához kapcsolódva „Lovas és Ló” alcímmel január 4-ére meghirdetett rendezvény helyszíne a Ferencvárosi Művelődési Központ lett.

Korán ünnepeljük a **Farsangot** is: január 25-én az Africafe változik Tortugává egy kalózból erejéig.

A nyári **Tolkien Tábor** megint Bükkszentkereszten – Középföldén nézve Bakföldén – lesz augusztus 8–17. között, többféle rövidebb részvételi lehetőséggel.

És hogy mi lesz a Farsang és a Tábor között? Minden bizonnyal sok kószálás, várhatóan egy Tavasz Találkozó, olvasás és tábortüzek... az aktuális részletekért kövessetek a Magyar Tolkien Társaság **Facebook-oldalát** és **-csoportját**, illetve iratkozzatok fel a **Tolkien.hu** tematikus **hírleveleire!**

AZ ELSŐ TOLKIEN-TÁBOROM

„Szilmaril – A Hősök Útján” – 2024. július 25. – augusztus 4.

Írta: Miklós Marcell

Elsőtáborozóként izgatottan érkeztem meg a táborba, amit már nagyon vártam, sok ismerősöm jó szívvel ajánlotta. Vajon milyen lesz beleszöppenni egy ilyen közösségbe, életmódba, történetbe? Hogyan fogom megállni a helyem, és hogyan illeszkedem majd be egy ilyen eseménydús LARP-kalandba? Minden kérdésemre választ kaptam az első napokban – és minden várakozásomat felülmúlta.

A „Doriath utolsó őrsége” nevű sinda tünde csapat tagjaként csatlakoztam a tábor lakóihoz, és bár elsőre egy kis elveszettséget éreztem – ami szerintem teljesen normális, amikor az ember egy vadonatúj helyzetbe csöppen –, gyorsan megtaláltam a helyem. Nagyban segített ebben Morwen, a csapatunk mesélője, aki lenyűgözően tudta megeleveníteni a történetet és a karaktereket, illetve Earendil, az animátorunk, aki gondoskodott róla, hogy könnyen megismerkedjünk egymással. Szervezett nekünk izgalmas ismerkedős-harcolós játékokat, aminek köszönhetően már nem tűnt teljesen lehetetlen vállalkozásnak, hogy megtanuljam legalább pár ember mindhárom nevét (mert ugye kell a polgári név, a közösségben használt név és a csapatban használt tünde név is). Petra, a csapat támogatója is rendkívül sokat tett azért, hogy minden eszköz a rendelkezésünkre álljon, és mindig ott volt, ha szükségünk volt rá.

A csapatvezetők tünde fülekkel és zöld egyenfelöltővel készültek számunkra, melyekkel nagyon sokat erősítettek a közösségi érzésen, kicsit igazi sindáknak érezhettük magunkat.

Az első este egy próbatétellel kezdődött: a csapathelyekért való „küzdélem” azonnal megmutatta, hogy a csapattársaim közt sokan igazi harcosok. Nem csak a fegyverforgatás volt nálunk népszerű, hanem a „lore” iránti lelkesedés is – sokan valóban rengeteget tudtak Tolkien világáról, és bármi kérdésem volt, mindig találtam valakit, aki örömmel mesélt nekem részleteket. Egyik csapattársunk kisgyermek, Artúr is részt vett a tábori életben; az ő jelenléte bájossá tette a harcos hétköznapokat, és mindenkit megmosolyogtatott.

A tábor cselekményét egy előre megírt kerettörténet adta, ami jó és élvezetes volt, de én sokkal közelebb éreztem magamhoz a saját csapattörténetünket. Különösen megragadott a Harnadfuinil, az ősellenségünk köré szőtt cselekmény; sajnos azonban a történet szűk keretei miatt

nem tudtuk ezt olyan mélységben kibontani, ahogy szerettem volna. Így is különlegesnek éltem meg minden pillanatát, és ez új színekkel gazdagította a tábori eseményeket. A kerettörténetben volt egy csavar, egy ébredés. Gyakorlatilag az ezelőtti történet egy olyan eseménysorozatot mutatott meg nekünk, ami akkor történt volna, ha a Menedék (a tábor) lakói nem fognak össze. Ezt alapvetően értettem is, azonban abban a két napban számomra olyan katarzisz értékű események történtek, amelyeket egyszerűen nem lehetett figyelmen kívül hagyni anélkül, hogy sérült volna a történet.

A táborot az entaszony felébresztése koronázta meg számomra. A csapat több feladat megoldása után megszerezte a rituálé és a szükséges eszközök leírását, amelyeket kézműves műhelyek alatt saját kezűleg készített el mindenki. Miután minden készen állt, kimentünk az erre az eseményre fenntartott helyre az erdőbe. Mindössze húsz percünk volt felkészülni, de még így is fantasztikus hatást ért el, ahogy a csapatommal közösen igyekeztünk életre kelteni ezt a különleges Tolkien-motívumot. Valahol itt éreztem meg először azt az igazi természetközeli érzést, amit egy tünde érezhet.

A szervezők nagyon kitettek magukért, nem volt kérdés, amire ne tudták volna a választ, vagy ha mégis, akkor egyértelműen eligazítottak ahhoz, aki tudta. A mesélők teret adtak az egyéni történet-szálaknak és igény szerint külön, pár főnek is meséltek, akár éjszaka, az előre kiírt játékidőn túl is.

A tábori logisztika részéről teljes mértékben megfelelő volt, eljutott hozzám, hogy mikor-hol kell lennem. A játékkal és az azon kívül töltött idő arányát optimálisnak éreztem. A Bükkszentkereszti Ifjúsági Tábor teljes mértékben jó választás volt, gyönyörű erdő mindenfelé. Az étkezések mennyiségre és minőségre is rendben voltak.

Ez az első Tolkien-táborom rengeteg élményt adott, és egy kiváló közösséget ismertem meg általa. Büszke vagyok rá, hogy részese lehettem „Doriath utolsó őrségének” – egy csapatnak, ami nem csak a kerettörténet miatt érdemelte ki a helyét a tábor történetében, hanem mert legtöbb tagja szívből jövő lelkesedéssel törekedett arra, hogy minél hitelesebben megélje a történetünket.

Részéről az év egyik legjobb kalandja volt ez, és mindenképpen szeretnék a későbbiekben is visszatérni!

Fotó: Zsidesk Barbara (Bari)

RÖPKE LÁTOGATÁS A SZLOVÉN TOLKIENITÁKNÁL

Veliko Letno Srečanje (VLS) – 2024. augusztus 17–18.

Írta: Kiss Kincső (Thilanna)

A szombat reggel már az ébredező szlovén városkában, Kamnikban találta Metaflorát és engem, amint sétálgattunk és fotóztgattunk, a „Gil-galad” Szlovén Tolkien Társaság Nagy Éves Találkozójának (Veliko Letno Srečanje – VLS) záróhétvégéjére vezető utunk utolsó szakasza előtt a vendéglátóink által felajánlott fuvarra várva. (Valamikor még az éjszaka közepén rejtélyes „Maribor” kiáltások köszöntöttek minket Szlovéniában, álmunkból ébresztve az elvileg közvetlenül Ljubljánába [és tovább a tengerhez] tartó „Retró Isztria” vonaton – mint szerencsére időben kiderült, azért, mert át kellett szállnunk, hogy a szerelvényt visszafordíthassák Budapest felé, a valamiféle meghibásodás miatt vonat nélkül maradt utasok számára; éppen csak a személyzet nem volt a helyzet magaslatán kommunikáció szempontjából. Ljubljánában buszra szállva jutottunk el kora reggelre a festői Kamnikba, ahol nem lett volna érdemes kihagyni egy rövid sétát.)

Nemsokára megérkezett értünk Iza, a Szlovén Tolkien Társaság jelenlegi elnöke autóval, majd barátságos csevegés közben kanyargós hegyi utakon jutottunk el egy erdőmélyi vadászházba, amely a VLS helyszínéül szolgált. Még épp csatlakozhattunk a teraszon zajló reggelihez, régi és új ismerősöket üdvözölve.

Engem a ház az MTT-s (főleg kószakommandós) programokról ismert kőhegyi menedékházra emlékeztetett, bár talán kicsit nagyobb volt, értelemszerűen több vadászati témájú dekorációval – amit azonban háttérbe szorítottak a tolkien zászlók, azonnal megteremtve azt az otthonosságérzést, ami a külföldi tolkienita programok élményét hasonlóvá teszi a magyarokéhoz. A házat körülölelte a hegyes-erdős táj, terep pedig alig volt, ez még inkább erősítette a hétköznapokból való jóleső kiszakadás érzését.

A VLS-re akár egy hétre is lehetett érkezni, és sátrakban vagy a házban matracokon aludni. Tizenöt ember töltötte itt a hetet (ami meg is látszott a szűk helyen kialakult rendetlenségen), mások csak csütörtök vagy péntek este

Fotó: Kiss Kincső (Thilanna)

érkeztek a hétvégére, de még szombat napközben is többen csatlakoztak, így végül negyvenkét fő lett a maximum létszám (köztük kisgyerekekkel).

A *Lassi Laurië* kitaró olvasói (vagy az emtérés eseménytörténetet más módon ismerők) tudhatják, hogy először 2008-ban járt MTT-delegáció a szlovénoknál (amelynek én is tagja voltam) – akkoriban az ország másik végében fekvő csodaszép Soča-völgy volt a helyszín. Legutóbb pedig 2018-ban, Dobindolban voltunk ezen a programon, bár mint idén kiderült, rám abból az évből többen nem emlékeztek – mígnem előkerült a szlovénok *Sijoča zvezda* (Ragyogó Csillag) című újságjának akkori száma, és egy abban talált fényképpel is tudtam bizonyítani, hogy de bizony ott voltam.

A már tizenhat éve ismert, akár több zebegényi KÖMT-öt is megjárt barátokon (mint például Blaž, Rebeka, David vagy Mitja) kívül persze sokan voltak jelen, akik az elmúlt hat, sőt jópáran, akik az elmúlt egy évben csatlakoztak a szlovén társasághoz. A szombat este egyik kiemelt programpontja éppen az újak beavatása volt, a már (részünkről Rebekától kölcsönzött) jelmezben elköltött lakoma után fáklyákkal elvonulva a ház mögötti erdőszélre. A beavatás egy félig vicces, félig komoly eskütétel volt (persze szlovénul, így mi csak utólag összefoglalva hallottuk a tartalmát), amelyben jól megfért egymás mellett a valák és az egyesület vezetőinek tisztelete.

De előreszaladtam, az esti program előtt még egy egész nap várt ránk. Először egy társasjáték-partihoz csatlakoztunk: hajótörés után egy ellenséges szigetről kellett tutajokat építve menekülnünk, amihez elengedhetetlen volt a kooperáció – ugyanakkor hamar világossá vált, hogy a játékmechanika nem teszi lehetővé, hogy

Fotó: Kiss Kincső (Thilanna)

mindannyian megmeneküljünk, ami érdekes dilemmákhoz vezetett. Végül egyik társunk „ámokfutása” után a játék végére többen haltak meg, mint feltétlenül muszáj lett volna. Ez meglepően mély morális-társadalmi reflexiókhoz vezetett, nekem emiatt nagyon tetszett és nem várt élményt okozott a játék.

Később, a kora délutánba csúszott ebéd után részt vettünk egy csapatonként teljesíthető nyomozós játékban is, ami már tolkien tematikájú volt: nemrég felébredt sötét-tündék voltunk, és különféle rejtvényeket és jeleket megfejtve kellett végül kiderítenünk és eldöntenünk, mi történt a felderítőinkkel, valamint megbízunk-e Oromében, aki Nyugatra hív minket. E nyomozós játék során kiderült, hogy Metaflora szlovén nyelvű tengwart is simán elolvast (a csapattársaink nagy örömeire, akik nem voltak tengwarguruk, ellenben a kihámozott szlovén szöveget már tudták értelmezni – igazi csapatmunka). Egyben felderíthettük a ház közvetlen környékét és egy kicsit az erdőt is.

A vacsorához mi is segítettünk zöldséget aprítani – az efféle feladatokban mindenki felváltva részt vállalt. Étkezés, egy (általam csak nézett) rövid „club fighting”-bajnokság (amelynek lényege, hogy hatalmas, de puha bunkókkal próbálja a két ellenfél lelökni egymást egy pallóról) és a már említett beavatási szertartás után még sokáig beszélgettünk a tábortűz mellett, mielőtt kölcsönkapott kempingágyainkon nyugovóra tértünk a ház egyik zsúfolt helyiségében.

Másnapra már csak a reggeli és a búcsúzkodás maradt, mielőtt mi ketten továbbindultunk volna az augusztus 20-i hosszúhétvége maradékát kiélvezni a szlovén Isztrián.

Összességében a VLS idén is kellemes élmény volt, a szlovén tolkieniták barátságos, nyitott emberek, akikkel akár ismeretlenül, akár sok év után is megvan a közös alaphang. A családias, nem sietős „relax” légkör mellett programokra, jó beszélgetésekre is bőven lehetőséget nyújtott ez a bő huszonnégy ott töltött óra. Így mindenkinek szívesen ajánlom a szlovén tolkieniták meglátogatását!

A LASSI LAURIÉ SZÜLETÉSNAPI SZÁMBEMUTATÓJA

Számbemutató és díjátadó – 2024. október 11.

Írta: Mészáros Dorottya (Dorawyna)

Egy október este kifejezetten rendhagyó szülinapi partin vehettem részt az Országos Idegennyelvű Könyvtárban: az idén huszonnégy éves *Lassi Lauriét* ünnepeltük a 35. szám bemutatójával és egy díjátadóval egybekötve. Én közel sem ismerem ennyi ideje a Magyar Tolkien Társaságot, mégis, amint belelapoztam a hosszú évek önkéntes munkájával elkészített, emlékezetes élményekből, komoly kutatásokból és nagyszerű alkotásokból összeállított lapszámokba, rögtön átjárt a közös nosztalgia érzése – még

matricát is kaptam a kedvenc borítómról! A rendezvény keretein belül természetesen átvehettük a legújabb számot, és a Lassik mellett érdekességképpen más országok J. R. R. Tolkiennal foglalkozó folyóirataiba is belelapozhattunk. Aki éppen szellemi kihívásra vágyott, az kipróbálhatta magát a memóriajátékban, egy másik asztalnál pedig aranyos üveg mécesstartók készültek.

A kreatív alkotás egyébként is a rendezvény egyik visszatérő elemeként szerepelt. Mint megtudtuk, az új számhoz meghirdetett borítópályázatra rengeteg pályamunka érkezett be, így egy egész zsűri dolgozott azon, hogy különböző, sokszor kifejezetten szakmai szempontok alapján kiválasszák, melyik kerüljön majd az első és – különdíjasként – a hátsó borítóra. Nem irigyeltem őket, ugyanis mi, résztvevők is voksolhattunk a számbemutató ideje alatt, és a kivetített festményeket és rajzokat látva nemegyszer tátva maradt a szánk. Borzasztóan nehéz volt a gyönyörűbbnél gyönyörűbb művek közül választani, így mind együtt örültünk a díjátadón megjutalmazott győzteseknek.

A családias hangulatú est végül egy kvízzel zárult, ahol trükkös kérdésekre válaszolva bizonyíthattuk be, hogy mennyire behatóan ismerjük a legújabb *Lassi Laurié* tartalmát, a legügyesebbek pedig kisebb-nagyobb ajándékokkal térhettek haza.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

KÖMT A MEGHITT OTTHON

Kreatív Őszi Művészeti Találkozó – 2024. október 31. – november 3.

Írta: Karakas-Feró Zsófia (Amara)

Az utóbbi időkben talán a KÖMT az az MTT-s rendezvény, amelyet a leginkább várok az év folyamán. A mindennapi rohanás és stressz közepette tudom, hogy jön majd egy hétvége, amikor nem kell a teljesítményemre koncentrálnom, amikor nem kell felkészülnöm semmire, és amikor teljes nyugalommal hátrahagyhatok minden kellemetlenséget, amely a hétköznapokban nyomaszt. Felszabadultan tölthetek időt a barátaimmal, és van alkalmam kötetlenül beszélgetni azokkal is, akiket csak látásból ismerek, de szívesen megtudnék róluk többet. Ugyan a nyári tábor is kiszakít a hétköznapokból, ott is összegyűlnek a barátaim, és kétségtelen, hogy emlékezetes élményekben lehet részem, de az egy sokkal intenzívebb rendezvény, ahol másfél héten át kell időben felkelni és időben megjelenni a megfelelő helyeken, és bár élvezem a több egyéni karakterdrámának teret adó keretjátékot, azért másfél hét alatt az is elég sok energiát követel az embertől. A KÖMT nem ilyen, a KÖMT laza, nyugodt, otthonos, családias. Még úgy is családias, hogy idén ismét közel annyian összegyűltünk, mint a táborban. A különbséget talán az okozza, hogy a KÖMT-ön az ismerős arcok többségben vannak az ismeretlenekhez képest. Ráadásul ilyenkorra már az adott év elsőtáborozói közül is ismerem legalább látásból azokat, akik eléggé fellelkesültek ahhoz, hogy a KÖMT-öt is kipróbálják.

Egy másik oka annak, hogy minden évben várom a KÖMT-öt, az a kézműves műhelyek széles választéka. Nem vagyok túl ügyes kezű, és már azt a tévképzetet is levetköztem magamról, hogy valaha is belevágok a kétkézi alkotás rendszeres művelésébe. Már nem mondogatok olyanokat magamnak, hogy „na, majd jövőre megtanulok varrni” vagy „idén az egész család saját készítésű ajándékokat kap tőlem”, helyette szépen, türelmesen megvárom a KÖMT-öt, ahol kedves és segítőkész műhelyvezetők felügyelete alatt tudok készíteni mindenféle, ha szépnek nem is, de legalább bájosnak nevezhető csecsebecsét. Idén két alkotásom született, egy saját kezűleg bekötött könyvecske Enola segítségével (jöhet az új noteszek büszke birtokosainak szokásos kérdése: „olyan szép ez a füzet, mégis mit írok bele?”), valamint egy hobbitajtós koszorú

Sil jóvoltából. Ez utóbbit szigorúan tavaszi hangulatúra készítettem, ami indokolatlannak tűnhet egy olyan rendezvényen, amely még a nevében is őszi, de valójában tudatos döntés eredménye volt. Mint írtam, máskor csak nagyon kicsi eséllyel veszem rá magam bármilyen kézműves munkára, vagyis ha az év bármely szakában szeretném saját kézzel alkotott dísz tárgyakkal dekorálni az otthonom, akkor arra bizony a KÖMT-ön kell rákészülnöm.

Két évvel ezelőtt szinte az egész KÖMT a mozgásról szólt számomra: a teljes hétvége alatt közel 130 kilométert bicikliztem, és a célíli műhellyel is felleptem. Ebből idénre csak a csoportos írtánc alapjaiba betekintést nyújtó célíli maradt meg, és a lábam további acélozása helyett inkább az íjászatot választottam. Íjat nem gyakran tartok a kezemben, de azt hiszem, a célíli műhelyben már törzsven-

dégnek számítok. A lábaim még mindig nem képesek az ütemnek megfelelő pillanatban földet érni, de mostanra már kellő önbizalommal tudok a színpadon ugrálni ahhoz, hogy a közönség laikus részét meggyőzzem arról, hogy tudom, mit csinálok. És ha már a színpadnál tartunk, nem lehet szó nélkül

Fotó: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

hagyni, mennyire szép volt az idei KÖMT bemutatóestje. Gazdag és színes volt a felhozatal, mindegyik előadás és bemutató inspiráló volt a maga módján. Az ilyen pillanatokban győzöm meg magam arról, hogy tényleg az alkotás és a kreativitás adja meg az élet sava-borsát, és akkor sem szabad elengedni őket, ha történetesen nem érezzük magunkat művészeknek. Nem kell szilmarilt készíteni vagy Középfölde legjobb dalnokának lenni ahhoz, hogy átélhessük az alkotás örömét.

Ez persze mind csak egy-egy szelete a KÖMT hétvégéjének. Az ismerős, családias hangulathoz kellene a jól megszokott programok is: az esti kötetlen társasjátékozás; a bál, ahol mindig pont akkor ér véget a szám, amikor az aktuális táncpartnered épp belevágott egy érdekes sztori elmesélésébe; és a buli is, ahol sosem lehet előre kiszámítani, hogy vajon idén táncolni fogsz hajnalig vagy világmegváltó beszélgetéseket lefolytatni. Akárhogy is, az MTT éves naptárának utolsó ottalvós programjaként, azt hiszem, jogosan nevezhetem a KÖMT-öt az Utolsó Meghitt Otthonnak.

MÁSFÉLMILLIÓ LÉPÉS BELERIANDBAN – ÚTINAPLÓ 2024

KósaKommandó a Kéktúrán (KKK) – 2024. március–november

Írta: Németh Tamás

„Mindegy, hogy mennyire esik az eső. Az esőkabáton belül és kívül levő nedvesség egy idő után úgyis egyensúlyba kerül.”

Az idei esztendőben öt alkalommal folytattuk a 2020-ban Hollóházán elkezdett kéktúrák sorozatát. Az Országos Kéktúra (OKT) útvonalát a folyamatosságot szem előtt tartva, néha kisebb kitérőket téve, keletről nyugat felé járja be Kaszab Zsuzsi (Melian) vezette, alkalmanként változó összetételű, 10-12 fős csapatunk. Idén megtettünk a kitérőkkel együtt kb. 250 kilométert, ami mellé leküzdöttünk kb. 5600 m hegymenetet és 5450 m völgymentet, így 26 pecsétet nyomhattunk be a túra igazolófüzetébe (a legkitartóbbak egy huszonhetediket is). Utunk Koldusszállástól Diszelig; a Gerecse, a Vértes, a Bakony és a Balaton-felvidék tájain át vezetett – Beleriandra „lefordítva” Brethiltől Mithrim hegyeiig.

Az idei első túra – sorozatunkban a XXIII. – Koldusszállásról indult. Felkapaszkodtunk a Somlyóra (447 m), amelynek festői fennsíkjáról szép körpanorámát élvezhetünk a csípősen hideg, de szép tavaszi időben. A Somlyó tömegközlekedéssel nehezen elérhető, de a látvány megéri a fáradságot, érdemes egy önálló túrát is rászánni. Hóvirágok még, tavaszi hérics és ibolya már nyíltak, sőt, naposabb oldalakban kinyílt tavaszi kankalint is láttunk. A Gerecséből a Vértesbe az M1 autópályát Nagygyeházánál egy alagúton át keresztezve léptünk át, majd a szárligeti vasútállomáson fejeztük be az első napot.

Fotó: Lóki Dániel (Estel)

Másnap a Vértesnek nekivágva először a hegységben 2014-ig folyt kőszénbányászat emlékeivel találkozhatunk csillék, alagutak, betemetett aknák képében. Csákyospusztán az ottjártunk óta már felújított Árpád-kori templomrom kisebb magaslatára is felkapaszkodtunk. Innen a Mária-szakadékon át, rövid körtvélyespusztai kitérő után haladtunk tovább a valószínűleg a XIII. században épült Vitányvár romjáig. Itt megpihentünk, majd a Mátyás-kút érintésével haladtunk tovább Várgesztesig.

Vitányvár közelében áll a Rockenbauer Pál emlékfá, ami a kéktúrákat népszerűsítő filmrendezőnek állít emléket. Bogláros szellőrózsák, odvas keltikék, ibolyák szegélyezték az ösvényt. Szállásunk Várgesztesen egy felújított parasztházban volt.

A XIV. századi várgesztesi vár még felújítás alatt áll, ezért azt másnap csak kívülről tudtuk körbejárni. Gyönyörű napsütésben, pompás szubmontán bükkerdőkben ereszkedtünk le Kőhányásra. Rövid pihenő után innen a Csáki vár és az Oroszlánkői barlang, majd Mindszentpuszta érintésével a meglehetősen hosszú, fenyvesekkel és leheveredésre csábító rétekekkel szegélyezett Pap-völgyben ereszkedtünk le Gántra, ahol a XXIII. túránk véget ért.

A XXIV. túránk áprilisban innen indult tovább. A természet nyíló, virágzó, tavaszi arcát mutatta, bár sokszor még hidegben, szélben. A tavaszi héricsek már teljes pompájukban sárgállottak a réteken. Felkapaszkodtunk a Vértes fennsíkjának szélén lévő Géza-pihenőre (411 m), ahol a napos időben a Horog-völgyre nyíló szép kilátást élvezhetünk. Egy rövidebb, a fennsíkon vezető szakasz után leereszkedtünk a vadregényes Vár-völgyön át Csókakőre. Innen jellemzően lefelé, réteken és legelőkön át haladtunk a 81. számú út mellett fekvő Sörédig, ahonnan hazautaztunk estére.

Másnap innen folytattuk utunkat a 81-es utat és egyben a Móri-árkot keresztezve, immár a Bakony-hegység területén. Bodajkon felkapaszkodtunk a kálváriára, ahonnan visszatekinthettünk a Vértes dolomitszirtjeire, majd megnéztük a Mária-kegyhelyként számontartott bazilikát. Bodajkot elhagyva a Gaja-patak festői, dolomitormokkal szegélyezett szurdokvölgyébe ereszkedtünk le. Innen kora vaskori halomsírok érintésével a szélfodrozta Fehérvárcsurgói-víztározó mellett értünk be Fehérvárcsurgóra, ahol kis kitérővel értük el a Károlyi-kastély parkjának szélén álló szálláshelyünket.

Reggel szikrázó napsütésre ébredtünk. Rövid sétát tettünk a parkban, majd viharos szélben haladtunk tovább a víztározó partján. A szép panorámát nyújtó Bogrács-hegyet megmászva ereszkedtünk le a XXIV. túránk végpontját jelentő Bakonykúti faluba.

A folytatásra ősszel került sor. Bakonykútiból indult a jubileumi, XXV. túránk, amit sokáig fogunk emlegetni a szélsőséges időjárás miatt. Ez különösen az első napra volt igaz, amikor viharos szél és vízszintesen vágó eső keverékében volt része a csapatnak. Az első nap végállomása a Keleti-Bakony legmagasabban (465 m) fekvő településén, a szélmalmaidról is híres Tésen volt.

Másnap kevesebb esőben és szélben volt részünk, de ahhoz pont elég volt, hogy a nap végére újra bőrig ázzunk. Útközben felkerestük Jásdon a Bodza-házat, majd a Jásd határában lévő, a középkor óta fontos kegyhelyet, a Szentkutat, amelynek Mária-szobra akár egy Tolkien-történetből is kiléphetett volna. Bakonyánán kis pihenőt tartottunk a Csuporka Sajtozóban, ami egy százéves falusi kovácsműhelyben működik. Átázva értünk aznapi szállásunkra is, a nagyesztergári Erdei Vendégházba. Az utolsó napra ugyan csak négy kilométer maradt Zircig, de az időfelelősök gondoskodtak róla, hogy megint ne ússzuk meg szárazon.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Kárpótlásul valóságos kultúrtörténeti gyöngyszemre lelünk a nagyesztergári Kővér kocsmába betérve – egy igazi, működőképes, retró zeneszámokkal feltöltött zenegépre. Mindjárt ki is próbáltuk, néhányan még táncra is perdültünk – a helyi közönség nagy öröme. Állítólag a zenegép miatt még a fővárosból is sokan járnak ide mulatozni. Az opcióként betervezett zirci arborétum- és apátságlátogatást az eső elmosta, de az apátsági sörözőben tettünk egy rövid látogatást, hogy némileg megszáradjunk és felmelegedjünk.

A XXVI. túránk októberben megint túlnyomórészt borongósra sikeredett. Zircről, a bakonyi bakancsos „0” kilométerkőtől, esőben indultunk el. Borzavár és Szépalmapuszta érintése után meredek úton kapaszkodtunk fel a Bakony legmagasabb pontját jelentő Kőrös-hegy csúcsára (709 m). Sajnos az itt álló Vajda Péter-kilátóból az eső és a köd miatt csak az orrunkig láthattunk el. Aztán leereszkedtünk Bakonybélbe, ahol a Bencés Monostor szerzeteseinek esti kompletóriumán is részt vehettünk. A Monostor zarándokszállásán töltöttük az éjszakát, ahol sikerült megszáritani átázott ruháinkat.

Bakonybélből egy széles makadámúton vágunk neki a folytatásnak, ahol egy, a sok eső miatt kilazult, épp kidőlt fa csak centiméterekkel, de elkerülte egyik túratársunkat. A szerencsés kimenetelű kaland után egy rekonstruált mészégető kemencét megtekintve érkeztünk a Páparvár lábánál 2021-ben felállított „Napkövekhez”, ahol rövid

pihenőt tartottunk. Németbánya után kisebb kitérőt tettünk a Csehbánya település szélén álló aznapi szálláshelyünkhöz, ahol a házigazdánk tábortűzzel, forralt borral és házi pálinkával fogadott. Nagyon ránk fért már a belőlük áradó meleg. Itt egy kisebb „éjszakai túrát” is tettünk, mert vacsorát a település központjában lévő étteremben kaptunk. A Vendégházban töltött éjszakánkat kandallóba rakott pattogó tűz lobogó lángjai aranyozták be.

Másnap a városlődi Fenyves kocsmában lévő pecsétet csak a legfürgébbek tudták igénybe venni, mert a kocsmát 12:00-kor bezárt. Szerencsére a vasútállomáson van egy másik pecsét, és azért sem kellett nagyobb kitérőt tenni. Városlődöt elhagyva az idő egyre javult: a túra végpontjára, Úrkútra már szép napos időben érkeztünk, így volt lehetőség a Csárda-hegyi őskarszt tanösvényét is bejárni.

Az idei utolsó, XXVII. túránk első napján Úrkútról a Kab-hegyen át Nagyvázsonyig jutottunk. A Kab-hegyi (599 m) Kinizsi Pál kilátóból, bár napsütéses volt az idő, a Balatont mégsem láttuk, mert arrafelé már nagyon páras volt a levegő. Egy útba eső, bőventermő kökénybokor édesre érett gyümölcscsel ajándékozott meg minket. Igazi csemege!

Egy gyors várlátogatással indítottuk a következő napot a 2022-ben felújított, kibővített és berendezett Kinizsi-várban. A folytatásban érintettük a pálos kolostor romjait, a Kinizsi-forrást, a tálodi kolostorromot. A Csicsói erdészháznál rövid pihenőt tartottunk, majd borókafenyőekkel és csipkebogyóbokrokkal borított fennsíkon, már a Balaton-Felvidéki Nemzeti Park területén haladtunk tovább. Az egész napunkat beragyogó napsütés szinte egyik pillanatról a másikra tűnt el az esti lehülés miatt kialakult ködben, mire Balatonhenyére, aznapi szálláshelyünkre értünk.

Másnap felkapaszkodtunk az apró, lefolyástalan tavakkal borított, vulkanikus eredetű Fekete-hegyre. A ködös idő miatt hiába mentünk fel a hegy szélén álló Eötvös Károly-kilátóba, a Balatont most sem sikerült megpillantanunk. Inkább siettünk tovább, és leereszkedtünk a Káli-medence északi szélén fekvő Szentbékállára, ahol az Öreghegy Fogadóban ebédrel vártak minket. Szentbékállára határában körüljártuk a Kötengert, majd a Hajagos részben elbányászott tetejét északról kerülve értünk le a Káptalantótit Diszellel összekötő útra. Itt a csapat autentikus fele nekivágott a Csobáncnak, mivel a következő pecsét a hegy tetején található. A többiek Diszel felé vették az irányt. A csúcstámadás sikeres volt – bár a köd és a szürkület miatt a híresen szép panorámából semmit sem láttunk, de beértük a csapat másik felét, és idei utolsó túránk végén együtt szálltunk a hazafelé induló buszra.

Jövő tavasszal folytatjuk!

MI PRIMERA ESTELCON

XXVIII Mereth Aderthad – Aldaron Enyalië – 2024. december 4–8.

Írta: Orthmayr Flóra (Metaflora)

A Mereth Aderthad, avagy közhasználatú nevén EstelCon a Spanyolországi Tolkien Társaság (STE) éves nagyrendezvénye. A némethez hasonlóan a spanyol társaság is erős helyi tagszervezetekkel (szmiálokkal) működik, amelyek az idő nagy részében önállóan szervezik a tevékenységeiket, és évente egyszer gyűlnek össze négy-öt napra (a németeknél ez a Tolkien Thing, ld. *Lassi Laurië* XI/1. 4–5. o.), amikor előadások, műhelyek és más programok mellett még az éves közgyűlést is megtartják.

A rendezvény hírével először a Findüriellel készített interjúban találkoztam (*Lassi Laurië* XV/2. 8–11. o.), és már akkor elgondolkoztam rajta, hogy egyszer el kellene jutni; de idén nyáron a spanyolok meghívót is küldtek nekünk és számos más külföldi Tolkien-társaságnak, és innentől kezdve határozottan ott motoszkált a fejemben, hogy milyen jó lenne, ha ez most összejönne.

A fő helyszín ezúttal egy szálloda volt Altafullában, ami ugyan messze nem olyan izgalmas, mint az interjúban említett vár és monostor, viszont egyrészt alig pár perc sétára volt a gyönyörű tarragonai tengerparttól, másrészt a közös tereken elég gyorsan átvette az uralmat a középföldi hangulat: a lifttől a végéjéig bárhol szembenézhetett egy kiragasztott tolkien-i idézet, minden helyszínek megvolt a maga amani neve, a szmiálok érkező képviselői sorra kiakasztották zászlaikat a bejárati csarnokban, a második napon az udvarban már kovácsműhely működött, a medence vizében középkori ruházatban vívó és íjászok alakok tükröződtek, és még a szállodai személyzet körében is feltűnően terjedt a fülhegyesedés.

A szervezők kitörő lelkesedéssel üdvözöltek mint a rendezvény nemzetközivé válásának váratlan képviselőjét

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

(a helyieken és rajtam kívül egy svájci fiú volt jelen a barátjának révén, illetve a nyelvet egyáltalán nem beszélő díszvendégek), de a résztvevők között is mindig akadt, aki érdeklődve (és többnyire angolul) megszólított, hogy ugye én vagyok a külföldi, honnan is jöttem, hol hallottam az eseményről, és vajon van-e nálunk is ehhez hasonló. A létszámkorlátozott műhelyek jelentős részéről lecsúsztam, de így sem maradtam program nélkül: például már első este soron kívül meghívtak a másnapi középföldi sajtókóstolóra. Ennek az elméleti része már önmagában is érdekes lett volna, ugyanis elemezte a sajtók összes *A Gyűrűk Ura*- és *A hobbit*-beli előfordulását abból a szempontból, hogy vajon milyen típusú sajtóról lehet szó az adott környezetben. Ami viszont igazán különlegessé tette a dolgot, az az volt, hogy az előadó mindegyik említett sajtóhoz hozott két jelöltet is a rekonstruált típusból, ezekből mindenkinek jutott egy falat, majd szavaznunk kellett róla, hogy a kető közül vajon melyiket tudjuk inkább elképzelni az adott jelenetben. És hogy megmaradjon a hobbit-hangulat, ezután egyből jött az ebéd...

A vendégszerető fogadtatás, a személyes beszélgetések és az önérzetes szmiálképviselő után a legintenzívebb emlék a rendezvényről a zene. Asztalcsapkodós törpinduló az ebédlőben, tengerparti gitározás a világítótoronyhoz tett séta végén, éneklős műhely az online keresőben és nyomtatott daloskönyvben is elérhető kínálatot böngészve, profi kétórás koncert többek között Nightwish- és Dream Theater-átiratokkal; majd a következő estén egy újabb zenei bemutatóest a legvegyesebb stílusokkal, kiegészítve a zene- és táncbizottságot vezető bárd aznap írt dalával, amelyet az umbari kalózok rendeltek tőle váltságdíjként az eltulajdonított kalapjáért cserébe, lezárásként általános tombolással az *Alas de Schrödinger* (Schrödinger szárnyai) című, a *Bad Romance* zenéjére írt slágerrel, mely szerint a balrogoknak egyszerre van is szárnya, meg nincs is.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Ezekon túl volt még (többek között) ismerkedésbátorító feladatlap elsőstelconozóknak (ahol például tündéktől, törpöktől és ainuktól kellett aláírást begyűjteni), táncos műhely (a világ tolkienitái között szokásos skótos-íres táncos darabokkal), kézműves piac (EstelTienda), kiállítás ismert közép-földi jeleneteket tradicionális japán stílusban ábrázoló képekből, Arda-pictionary (az Activity rajzolás részének megfelelő csapatjáték, ahol szerintem csak a kedvemért írták fel a cédulákra angolul is a spanyolra fordított neveket), beszélgetések a díszvendégekkel (Ted Nasmith és Raffaella Lerch illusztrátorokkal), ünnepléses díjátadó (ahol talán még az ismerőseik se tudták

azonosítani azokat a nyerteseket, akik nem jelentek meg személyesen, ugyanis általában mindenki a nicknevét használja, az eredményhirdetésnél viszont valamiért csak a teljes mugli nevek hangzottak el), ki- és beöltözős gálavacsora (kedvenceim a hosszú karmú Berúthiel királyné a kis fehér plüsscicájával és az italukat a két fát formázó edényekből szívogató pókok); míg végül vasárnap délelőtt a szervezők átadták a stafétát a jövőre illetékes szmiálnak, könnyekkel küzdve felolvasták *A Gyűrűk Ura* végét, és lekapcsolták a Két Fát.

Összességében csak egy nagy bajom volt ezzel az egészszel: hogy nem tudok minden évben visszatérni.

ERDÉLYI TOLKIENITÁK KÖZÖTT JÁRTUNK

30. Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár – 2024. november 14–17.

Írta: Deák Adrienn (Pillangó)

Néhány hónappal ezelőtt, szeptember elején egy visszafogott e-mailben meghívást kaptunk a Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásárra november 14–17. között. Rendkívül lelkesen elfogadtuk a felkérést, és végül Anka-limonnal ketten eltöltöttünk négy nagyon tartalmas napot a határon túl.

A Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár Románia legnagyobb magyarul beszélő könyves rendezvénye, minden évben több ezer látogatóval, és 2024-ben már a 30. alkalommal került megrendezésre. A könyvvásárnak a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház adott otthont, a legtöbb magyar nyelvű könyvkiadó képviseltette magát, valamint rengeteg előadás, kerekasztal-beszélgetés és egyéb program adott lehetőséget a kulturális kikapcsolódásra – amellet, hogy elkölthettük minden pénzünket könyvekre.

Az előadásunkat B. Szabó Eszter szervezte, aki párjával, Zsolttal együtt hatalmas Tolkien-rajongó, és a hétvégét nagyrészt velük töltöttük. Az Underground nevű teremben kaptunk helyet pénteken este héttől, ahol Anka-limon tartott egy előadást Tolkienről és a hatásáról a XXI. századi irodalomra. Előzetesen kicsit bajban voltunk, hogy miről is beszéljünk majd, mert nem lehetett tudni, hogy a közönség mennyire lesz jártas Tolkien műveiben. Ezért úgy döntöttünk, hogy inkább általánosabb, irodalmi szempontból közelítjük meg a témát, és arról lesz szó, milyen műfajban alkotott Tolkien, szépirodalom-e *A Gyűrűk Ura*, és milyen hatással voltak ezek

a könyvek a világra. Anka-limon szokás szerint helyállt, élvezetesen beszélt, és még spontán alkalmazkodni is tudott a közönség Tolkien-ismeretéhez: miután az egyik hallgató a Dagor Dagorathról kezdett el kérdezni, nem volt kétség, hogy erre az előadásra bizony kőkemény rajongók ültek be. Öröm volt hallgatni a jobbnál jobb kérdéseket (például Bombadil Tomáról, teológiáról, második világháborúról) és látni a teremben lévő, nagyjából harminc résztvevő lelkesedését. Többen maradtak az előadás után is, kíváncsiak voltak az MTT-re, mi mindent csinálunk és hogyan – vittünk mutatóba a kiadványainkból is, amiket érdeklődéssel forgattak.

Eszterrel és Zsolttal sokat beszélgettünk az ott-tartózkodásunk alatt arról is, hogy hogyan lehetne létrehozni egy MTT-hez hasonló egyesületet Romániában, például Erdélyi Tolkien Társaság néven. Rengeteget meséltünk az MTT hajnaláról, arról, hogyan nőtte ki magát a társaság a fórumos beszélgetésekből egy hatalmas, kreatív és színes közösséggé, és hogy milyenek más országok Tolkien-társaságai. Eltökélt szándékunk lett, hogy ha belevágnak a társaságalapításba, mi segíteni fogjuk őket, mind technikailag, mind tartalmilag.

Összességében ez a négy napos utazás számomra az év leginspirálóbb hosszú hétvégéje volt. Hasonlót egyébként a TLV-döntőkön szoktam érezni, mikor látom az ifjabb generációk lelkesedését. Hát, most már erdélyi barátainkhoz is fordulhatok, ha szükében vagyok az ihletnek.

Fotó: Deák Adrienn (Pillangó)

KAPCSOLATOK KOVÁCSAI

Írta: Barna Bálint (Gandalf)

Közhelynek számít, hogy a törpök maguknak való, zárkózott népség, akik nehezen teremtenek kapcsolatot másokkal. A hobbit és A Gyűrűk Ura első ránézésre ráerősít erre, és az olyan tündebarát törpök, mint Gimli, ritka kivételnek tűnnek. Azonban amikor a 2024-es Tolkien-napra, „A tündék, törpök és emberek kapcsolata a korokon keresztül” című előadásomra készültem, az átnézett forrásanyagok arra döbbsentettek rá, hogy valójában pont a törpök voltak azok, akik kiépítették és működtették a népek és a földrajzi területek közötti átfogó kapcsolatrendszeret. Ezt szeretném ebben a cikkben bemutatni.

A törpök természete, életmódja és sorsa is különbözik más népektől. Már teremtéstörténetükben is megjelenik ez az elkülönülés, amikor Eru azt mondja a törpöket megalkotó Aulénak *A szilmarilok Aule és Yavanna* című fejezetében: „...gyakran lesz viszály a tiéd s az enyéim, fogadott és szívem szerint választott gyermekeim között.” Ez a jóslat a történelem folyamán számtalanszor igazolást nyert, összességében nézve mégsem ez lett a meghatározó a törpök és Ilúvatar Gyermekei között, sokkal inkább azok a pozitívumok, amelyek összekovácsolták e népeket.

A kapcsolatfelvételtől a kiépülő infrastruktúrákig

A népek közti legelső találkozásokat az határozta meg, melyik nép hol ébredt fel az idők hajnalán. A törpök két nemzetsége a Kék-hegységben, Durin népe a Kódhegységben, a további négy törpnemzetség pedig a messzi Keleten, valószínűleg az Orocarni hegyeinek mélyén élt. Mivel a tündék is Keletről érkeztek, a keleti törpök hamarabb találkozhattak velük, mint nyugatabbra élő rokonaik. Az első kapcsolatfelvétel tehát valahol Keleten történhetett, de erről nem mesélnek a nyugati hagyományok – lehet, hogy ez az eldák Nyugatra vándorlása után történt, és ezért a törpök már csak a keleti tündékkal, azaz az avárokkal találkozhattak. Annál többet tudunk viszont a belerandi eldák és a pici-törpök első találkozásairól.

A pici-törpök azoknak a leszármazottai voltak, akiket a hét nemzetségből ilyen-olyan gaztetteik miatt száműztek; eltorzult, csekélyebb termetű utódaik pedig Beleriandban építették ki kisméretű közösségeiket. A belerandi sindák először állatoknak nézték őket, és vadásztak rájuk, csak később döbbsentek rá, kikkel állnak szemben. Ez a sajnálatos kezdet ugyan rányomhatta bélyegét a pici-törpök és a sindák kapcsolatára, de más törpöket nem akadályozott abban, hogy később jó kapcsolatokat építsenek ki a tündékkal.

Nargothrond barlangjait eredetileg pici-törpök lakták. Hogy mi lett velük, arról több változat maradt fenn. Az ismertebb szerint mire Felagund és követői – Thingol ajánlására – odaköltöztek, már lakatlan hely volt. *A The Nature of Middle-earth* azonban egy másik verziót közöl: e szerint a pici-törpök eleinte együtt éltek ott a tündékkal, de amikor Mím álmában megpróbálta megölni Felagundot, száműzték

őket. Nargothrondot később a Kék-hegység törpjei segítettek befejezni, tőlük kapta Felagund a Nauglamír nevű nyakláncot is. Menegroth csarnoka is törp segítséggel épült, amelyért cserébe Thingol olyan tengeri igazgyöngyöket adott a belegosti törpöknek, amelyeket Círdantól kapott, köztük a Nymphelost is. A nogrodi törpökkel – például a híres Telcharral, Narsil készítőjével – pedig fegyvereket és vértzeteket készíttetett.

Ezekből a példákból is látszik, hogy a Kék-hegység törpjei szívesen kötöttek üzletet mind a sindákkal, mind a noldákkal. Eol példája azt is megmutatja, hogy a személyes, bizalmasabb munkakapcsolatok során akár barátságok is születhettek. A törpök átvették az első kori tündék nyelveit és írásrendszereit, így nemcsak ők hatottak építész- és kovácsmesterségükkel a tündékre, de a tünde kultúra is hatással volt a törpökre. Ebbe az együttműködési rendszerbe később az emberek is becsatlakoztak, eleinte tünde közvetítéssel – a törp remekmű, Dor-lómin Sárkánysisakja is tündéken keresztül jut el Hador házához. A törpök még Maedhros Szövetségéhez is csatlakoztak, ez a hadi szövetség azonban a törpök részéről nem volt hosszú életű: amikor a Nirnaeth Arnoediad során elesik a királyuk, gyakorlatilag ki is szállnak a közös küzdelmekből.

A különféle kincsek nemcsak szövetséget és együttműködést eredményeztek tündék és törpök között, de viszályok okozói is lettek. Ennek leghíresebb példája a visszaszerzett szilmarillal ékesített Nauglamír volt, amely mind Thingol, mind az általa felbérelt nogrodi törp mesterek szívét rabul ejtette, és így Doriath bukásához vezetett. Ez az eset ugyan komoly éket vert a két nép közé, hosszabb távon mégsem eredményezett tartós ellenségeskedést, mert a már kiépült kapcsolatrendszer és infrastruktúrák olyan előnyöket kínáltak mind a tündék, mind a törpök számára, amelyekre a későbbi korokban is építeni lehetett.

A törpök ugyanis nemcsak Beleriandon belül építették ki úthálózataikat, hanem egészen Vadonföld (Rhovanion) keleti határáig, és ezek kötötték össze Keletet Nyugattal. Miközben a belerandi tündék és emberek gyakorlatilag teljes elszigeteltségben éltek keletebbre élő rokonaiktól, a Középfölde-szerte szétszórtan élő hét törp nemzetség kapcsolatban állt egymással, Gundabad hegyében többször

tartottak találkozókat, és nemcsak egymással kereskedtek, hanem a szomszédos és útba eső tünde- és embernépekkel is. Így a belerandiak a törpökön keresztül kaptak híreket Keletről, a keletebbre élő tündék és emberek pedig nyugati rokonaikról. Ez a kereskedelmi és információs hálózat azután korokon át fennmaradt és tovább épült, hogy számos későbbi kapcsolatrendszer alapjául szolgáljon.

A közös projektek és szövetségek kora

A másodkorban Eregion tündéi és Khazad-dûm törpjei – például Celebrimbor és Narvi – között tartós barátságok és közös alkotások születtek, és ebbe a jó szomszédi viszonyba még Doriath pusztulásának emléke sem rondított bele, pedig egykori doriathi tündék is éltek Eregionban (például Galadriel), Khazad-dûm Hosszúszakállú pedig befogadta maguk közé a Kék-hegységből érkezett törp menekülteket.

Az egyik összetartó kapocs közöttük a mithril volt, amely Középfölde kontinensén belül csak itt, a Töröptárna mélyén volt fellelhető, ezért is nevezték később moriaezüstnek. Erre a különlegesen könnyű és ellenálló fémre a tündéknek is szükségük volt, többek között az ithildin nevű ötvözet előállításához, amely csak a holdfényt és a csillagfényt veri vissza. A másik összetartó kapcsot a közös projektek adták. Celebrimbor és Narvi készítették például a Töröptárna nyugati kapuját, amelyet ithildinnel díszítettek, és amelyet csak a *mellon* szó kiejtése nyitott – de Eregion virágzása idején általában nyitva állt. És ott voltak azután a Hatalom Gyűrűi, amelyek készítésébe ugyan a törpöket közvetlenül nem vonták be, de legalább az egyik Gyűrűről tudjuk, hogy Khazad-dûm mithriljéből készült: ez volt a Nanya, a Víz Gyűrűje, Galadriel Gyűrűje, amelyet egy gyémánt ékesített.

A törpök és az emberek kapcsolata is új szintre emelkedett ebben a korban. Egy igen különleges szövetség alakult ki Vadonföldön az északlakó emberek másodkori ősei és Durin népe között, amely a későbbi harmadkori kapcsolatrendszereket is megalapozta. Ez a szövetség még a másodkor elején kezdődött, amikor Angband pusztulása után orkok özönlöttek el Vadonföld Kódhegység-menti vidékeit. Törpök és ó-északlakók együtt vették fel velük a harcot, és szövetséget kötöttek egymással a későbbi hasonló esetekre. Egy második nagyobb ork hadjáratra akkor került sor, amikor Sauron elfoglalta egész Eriadort, a törpök pedig elvesztették Gundabadot. Bár Khazad-dûm kapuinak bezárása miatt úgy tűnt, mintha a törpök elzárkóztak volna a külvilágtól, valójában ekkor sem hagyták magukra szövetségeseiket: amikor az ó-északlakókra az orkok mellett keletlakó emberek is támadtak, a törpök segítettek legyőzni őket. Miután Sauron hadait végleg kiszorították Eriadorból, ez

a szövetség fokozatosan jelentőségét veszítette, majd véget ért, öröksége azonban újjáéledt a harmadkorban Suhatag és Erebor szövetségében. Valószínűleg még a másodkorból származott az a szokás is, hogy a törpök a vadonföldi embernépek nyelvén választottak maguknak publikus neveket.

Durin népe menet közben csatlakozott az Utolsó Szövetséghez, azonban ekkor Mordor szolgálatában is álltak már törpök – valószínűleg részben a Hét Gyűrűnek köszönhetően –, így a hét törp nemzetséget megoszthatta ez a háború. De nem csak őket. „Minden élőlények megosztottak azon a napon, s minden fajtából, még az állatokból és a madarakból is akadt néhány mindkét seregben, a tündéket kivéve. Mert azok egységesen követték Gil-galadot” – írja erről *A szilmarilok A Gyűrűkről és a harmadkorról* című fejezete. Talán ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy valóban ez lett az utolsó olyan hadi szövetség, amelyet ilyen sokféle nép alkotott. De az is az okok közé sorolható, hogy a győzelemért mindenkinek nagy árat kellett fizetnie.

Elendil kardjának, a Narsilnak köszönhetően a törpöknek még Sauron legyőzésében is jutott némi szerep. Hogy a Narsil kinek és mi célból készült eredetileg, nem tudni. Lehetséges, hogy a nogrodi Telchar több más fegyverhez hasonlóan ezt is Thingolnak készítette. Azt sem tudjuk, hogy került Elendilhez. A númenori királyok mindegyikének saját kardja volt, a Narsil tehát nem volt koronázási kard – igaz, Elendil sem volt númenori uralkodó. Feltételezhetően vagy a hanyatlás idején kerülhetett a királyi ház Hűségesekekhez tartozó ágához, vagy már Középföldén, Númenor bukása után. Mindenesetre különleges kard volt, amely később, amikor a tündék újrakovácsolták a harmadkor végén Völgyzugolyban, Andúrilként szépen szimbolizálta törpök, emberek és tündék szövetségét.

Azt is meg kell említenünk, hogy a másod- és a harmadkorban a már meglévő törp úthálózatához kapcsolódtak a númenori, majd később az arnori és gondori utak, kibővített infrastruktúrát alkotva. Ez az úthálózat Belerian elszüllyedése és a vadonföldi Sebes-folyótól (Celduin) keletre eső utak használhatatlanná válása után már nem alkotott olyan hosszú láncolatot Kelet és Nyugat között, mint az első korban, a fennmaradt szakaszát viszont jóval többet és többen használták, így a népek közötti kapcsolattartásban a korábbinál jelentősebb szerepet kapott.

Az elszigeteltségtől az összefogásig

A harmadkorban Durin népe sorra veszítette el otthonait ilyen-olyan okokból (balrog, sárkányok), így nemcsak a királyi székhely tevődött át többször egymás után más-hová, hanem a nép egy részéből is vándorló, sokszor úton lévő vagy ideiglenes otthonokban élő közösség lett. Sokan

vándorkereskedőnek álltak, és szükség esetén még a királyi ház tagjai is dolgoztak az emberek falvainak kovácsműhelyeiben (mint például Tölgypajzsos Thorin Dúmföldön). Megmaradt településeik a Kék-hegységtől a Vasdombokig húzódtak, így ismét igen sokat jártak az úton Nyugat és Kelet között. S bár a négy keleti törp nemzetséggel egyre nehezebb volt Rhûn pusztaságain át kapcsolatban maradni, amikor Azog megölte Thrórt Moriában, Durin népének sikerült mind a hat másik nemzetséget bevonnia a bosszúhadjáratba – mindezt úgy, hogy Gundabadban már régóta nem voltak találkozóik, hiszen az ork kézre jutott.

A jó viszony leginkább az emberekkel maradt fenn, de ezt is beárnyékolta néhány incidens, például az éothéod Fram király és a szürkehegységi törpök közötti ellenségeskedés Scatha sárkány kincse kapcsán, vagy az Arkenkő és Smaug kincse körül kialakult konfliktus. A lórieni tündék pedig csak Khazad-dûm elvesztéséig tartották a kapcsolatot a törpökkel: a balrog felébresztése miatt megorroltak a Hosszúszakállúakra és sokáig nem álltak szóba velük. Összességében tehát elmondható, hogy a három nép – tündék, emberek, törpök – a harmadkorban minden korábbinál jobban elszigetelődött egymástól, az előző korok kapcsolatainak emléke pedig jórészt a mesék világába került át.

Gandalf az, aki mindent megtett azért, hogy ezt a folyamatot visszafordítsa. Nemcsak a hobbitokat kapcsolta be a többi nép történelmébe – másokhoz hasonlóan a törpök sem vettek igazán tudomást a hobbitokról Bilbó kalandja előtt –, de arra is volt gondolja, hogy a törpöket se hagyja ki senki a lényegesebb kapcsolatrendszeréből. A mágusnak köszönhető, hogy Völgyzugoly, amely kezdetben tündék és dúnadanok kapcsolati központja volt, egy idő után már a törpöket is szívesen látta, a hobbitokról nem is beszélve. Itt a törpök olyan hírekhez, információkhoz is hozzájutottak, amelyekhez kevesek, cserébe ők is megosztottak bizalmas értesítéseket Ereborról és Suhatagról – például azt, hogy hogyan vélekedik Dáin király és Brand király a hozzájuk érkező mordori követ kéréséről. Az pedig már Bilbónak is köszönhető, hogy a 111. születésnapjára kordélyon érkező Gandalfot erebori törpök is elkísérik.

Sok korábban készült tárgy a harmadkor végén lesz a népek közötti összefogások szimbólumává, például a már említett Andúril, de ide kapcsolódik az a mithril láncing is, amit Bilbó kap Thorintól. *A hobbit*-ban azt olvashatjuk, hogy ez eredetileg egy ifjú tünde hercegnek készült, de hogy melyik korban, hol és pontosan kinek, az nem derül ki még más írásokból sem. Az biztos, hogy a Khazad-dûmből kifejtett és feldolgozott mithrilből készülhetett, és még Sauron Szája is a népek közötti „összeesküvés” egyik ékes bizonyítékának tekintette. Az Arkenkő nem csupán

konfliktusforrás volt, hanem a béke és a megegyezés záloga is. Galadriel Gimlinek adott hajszálaiból pedig törp ereklye készült.

A Gyűrűháborúban Gimlit leszámítva Durin népének csak az északi háborúban jut szerep: Suhatag és Erebor együttes erővel tartották fel Sauron hadait, igaz, királyaik életüket adták ezért. „Dáin is elesett az újabb suhatagi harcokban, [...] kitarva Brand király holtteste mellett az erebori kapu előtt, amíg le nem szállt a sötétség” – írja erről *A Gyűrűk Ura A. függeléke*. A törpök és emberek közötti szövetség szép kicsúcsosodása ez. A Gyűrűháború után Gimli vezetésével újabb törp kolónia létesült Rohanon belül (Aglarond), Minas Tirith pedig törpöktől kapott új kaput. A szövetségkötések és kapcsolatrendszerek legékezebb példája pedig az, hogy a „tünde lobbí” segítségével egy törp és több hobbit is elhajózhatott Tol Eresséába.

Egy mintaszerű kapcsolatrendszer

A történeti áttekintés után külön kiemelnék egy olyan egyedülálló és komplex kapcsolatrendszert, amelynek kialakulása a törpökhöz köthető, és amely törpöket, embereket és tündéket kötött össze évszázadokon át. Ennek tagja volt:

- Erebor, Durin népének Hegymélyi Királysága;
- Suhatag emberi királysága, amely a Magányos Hegy lábánál létesült északlakó városból nőtt ki kisebb országgá;
- Esgaroth, a szintén északlakó eredetű emberek által lakott, többször is újjáépített Tóváros;
- Bakacsinerdő tündéinek Erdei Királysága;
- valamint a Rhûn-tenger északnyugati partján fekvő Dorwinion, amelyről nem tudni, hogy a harmadkor végén döntően emberek vagy tündék lakták, de jelen sorok írója szerint valószínűbb, hogy emberek (erre a kérdésre most nincs lehetőség kitérni).

Előzményének tekinthető a másodkori védelmi szövetség Durin népe és az ó-északlakók között, de annál jóval kiterjedtebb, tagjaiban és jellemzőiben is kibővült kapcsolatrendszeréről van szó. Kialakulása Erebor 1999-es megalapításához köthető, amikor a környékbeli északlakók közelebb költöztek az újonnan létesült törp királysághoz. Bár *A hobbit* Suhatag városának megalapítását ennél későbbre teszi (Thrór király idejére), az biztos, hogy már ekkor felépülhetett az első emberi település a Hegy árnyékában, és már azelőtt elindulhatott az együttműködés törpök és emberek között, hogy Durin háza visszahelyezte volna ide a székhelyét a Szürkehegységből. Mindenesetre Suhatag és Erebor együttműködése valóban Thrór király alatt élte virágkorát, amelynek ékes példája a sárkányölő fekete nyílvesző, vagy Girionnak, Suhatag királyának öt-száz smaragdból álló nyaklánc, amellyel a fiának készült

törp láncinget fizette ki. A törpök nemcsak tárgyakat készítettek az őket főleg élelemmel ellátó embereknek, de az építkezésekben is segítettek nekik. Suhatag pedig sok más értékes árut is eljuttathatott a törpökhöz.

Esgaroth alapításának dátumát nem ismerjük, de Smaug érkezésekor már régi településnek számított. A Hosszú Tavon épült halász- és kereskedőváros háromirányú kapcsolatot biztosított a rendszer egészében, mert ide érkeztek be az áruk az Erdei Királyságból és Dorwinionból is, nem csak Ereborból és Suhatagból. A *hobbit*-ből az derül ki, hogy a tavi emberek Dorwinionból értékes borszállítmányokat továbbítottak Thranduil király udvarába, ahová emellett vaj, alma és egyéb szállítmány is érkezett. Erebor virágzása Esgarothra is kihatott: amikor Erebor gazdag volt, Suhatag és Esgaroth is, amikor pedig Smaug elpusztította az előbbi kettőt, utóbbi is hanyatlásnak indult. A kapcsolatrendszer erejét bizonyítja, hogy Erebor és Suhatag kiesésekor tovább működött a három megmaradt tagjával, Smaug halála után pedig rendkívül gyorsan regenerálódtak régi kiterjedései is, és Dáin király uralkodása alatt a részben törpök által újjáépített emberi városok ismét felvirágoztak. Erről Glóin is beszámolt Völgyzugolyban.

A főleg az Erdei-folyón és a Sebes-folyón zajló árucserén és egyéb kereskedelmi vonatkozásokon túl ennek a kapcsolatrendszernek hadi vonatkozásai is voltak: erre kitűnő példa az Öt Sereg Csatája és a Gyűrűháború alatti ostromidőszak is. És ne felejtjük el, hogy Thranduil király a tavi emberek megsegítésére sietett nyomorúságuk idején! A kulturális hatásokról is szót kell ejtenünk: Durin népe nemcsak a suhatagi névadási szokásokat vette át, hanem előszeretettel használta nyelvüket is a nyugori mellett. Összességében tehát elmondható, hogy ez a mintaértékű, ötagú kapcsolatrendszer valóban egyedülálló Középfölde történelmében komplexitását és többszáz éves fennállását tekintve.

Összegzés és konklúziók

Bár a kevés kapcsolódó forrásanyag szűkszávsága, történetcentrikussága, elfogultsága (gondoljunk csak a fiktív szerzői rétegekre) és a vizsgált téma túl tág mivolta miatt a törp kapcsolatrendszerek vizsgálata számos nehézséggel és problémával is szembesít, a fentiek alapján összességében mégis elmondhatjuk, hogy korszakbéli, területbéli és tárgyi fókuszokkal fel lehet vázolni a jellegzetesebb pontokat.

A kapcsolattípusok közül a legerősebbnek a népek közötti kölcsönös kulturális hatások bizonyultak. Ennek kapcsán figyelemreméltó, hogy míg tündék és emberek viszonyában az emberek csak a „magasabbrendűnek” számító tünde

kultúra adaptálóiként szerepelnek, addig a törpök és tündék szívesen tanultak egymástól, ha mesterségbeli tudásról volt szó. Az emberek és törpök között is ez a fajta egyenrangú kölcsönösség mutatható ki, különösen az északlakók és Durin népe között.

A szomszédság és a tágabb értelemben vett baráti viszony többféle kapcsolattípust is eredményezett, általában szoros együttélési formákat alakítva ki Ilúvatar „fogadott és szíve szerint választott” Gyermekei között – itt példaként akár Eregionra, akár Suhatagra is gondolhatunk. Ez a szomszédsági viszony kiterjeszhető volt a közvetlen földrajzi szomszédságokon túlra is – annak az úthálózatnak köszönhetően, amely korokon át fennmaradt, megteremtve ezzel egy kvázi „törp globalizmus” elemi szintű infrastruktúráját. Bár a történelem viharai közepette még a törpök esetében is ritkaságszámba ment a sok évszázadon át tartó folyamatos és zökkenőmentes kapcsolódás más népekkel, ahol ez mégis megvalósult, ott sokszor valóban példaértékűvé vált.

Bár a tündék alkotta ereklyéknek (pl. szilmarilok, palantírok, Gyűrűk) az esetek többségében nagyobb történelemformáló ereje volt, mint a törpök készítette alkotásoknak, ez utóbbiaknak a szimbolikus szerep mellett valódi kapcsolatépítő szerep is jutott (Narsil/Andúril, mithril, páncélok stb.), és inkább összekötötték Középfölde szabad népeit, mint szétválasztották. A törpök másodteremtő tehetségüket nem csak a maguk javára használták, rengeteg olyan mestermunkát készítettek, amelyet kifejezetten nem törpöknek szántak. Emellett sokszor nagyvonalúak voltak olyan alkotásaik kapcsán is, amelyeket eredetileg maguknak készítettek. Legnagyszerűbb műveik azonban nem ezek a kincsek voltak, hanem azok a népek közötti kapcsolatrendszerek, amelyeket ők kovácsoltak össze.

Források

- Tolkien, J. R. R. (javította, bővítette és jegyzetekkel ellátta Douglas A. Anderson): *A hobbit: „Egyszer oda, aztán vissza”*. Ciceró, Budapest, 2006.
- Tolkien, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura*. Európa, Budapest, 2008.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *A szilmarilok*. Magvető, Budapest, 2018.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *Befejezetlen regék Númenorról és Középföldéről*. Európa, Budapest, 2012.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *The Peoples of Middle-earth*. HarperCollins, London, 1997. (The History of Middle-earth XII.)
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Carl F. Hostetter): *The Nature of Middle-earth*. HarperCollins, London, 2021.
- Wynn Fonda, Karen: *Középfölde Atlasza*. Ciceró, Budapest, 2017.

KÓTOGITÓL ARAGORNIG, AVAGY HOGYAN LESZ EGY HOBBITBÓL KIRÁLY

Írta: Tóth Gergely (Alyr)

Ez az írás a 2024. évi Kreatív Őszi Művészeti Találkozón elhangzott azonos című előadást követve Aragorn karakterének és történetének kialakulását mutatja be A Gyűrűk Urának a Középfölde Históriaja köteteiben megjelent különböző szövegváltozatain keresztül.

A különböző változatok és a HoMe

Amikor A Gyűrűk Urát olvassuk, hajlamosak vagyunk úgy gondolni, hogy Tolkien csak leült egy este, hogy akkor most ír egy kedves könyvet a hobbitokról, és másnap reggel elégedetten felállva az írógéptől már ment is az Allen & Unwinhez, hogy leadja a nyomdakész kéziratot. Persze aki már írt bármit, ami valahol megjelent, az tudja, hogy ennél bonyolultabb folyamatról van szó, és aki ismeri valamilyenre Tolkien munkamódszerét, az sejtheti, hogy a fenti kép igencsak messze áll a valóságtól. Az egyetlen valós elem benne, hogy valóban az Allen & Unwin jelentette meg először A Gyűrűk Urát.

Tolkien folyamatosan formálta Középföldét és az aktuális történetet, mindenhova jegyzetelt, ami éppen a keze ügyébe került. Ismert tény, hogy A hobbit kezdőmondatát is egy dolgozat üres oldalára jegyezte le. Ez egyáltalán nem egyedi eset, A Gyűrűk Ura írása közben volt olyan dolgozatfüzet, aminek még a kék borítóját is teleírta (Vasudvard áruháza, 118. o.); volt, hogy egy szalvétára kezdett el rajzolgatni – vagy egy naptár hátuljára. Az is szokása volt, hogy egy-egy írást akár mondat közben félbehagyott, és nem folytatta többé. Amit leírt, azt gyakran előbb ceruzával leírta, majd tollal (javítottan) átírta, ezután készült egy tisztázat, végül a gépirat (jobbára nem általa gépelve), és ezen folyamat bármelyik szakaszában akár többször is változatos íróeszközökkel kommentálta a szöveget.

Hogy mindezt honnan tudjuk? Nem mástól, mint legkisebb fiától és leghűségesebb olvasójától, Christopher Tolkien-től, aki vállalkozott a (majdnem) lehetetlenre, amikor a Középfölde Históriajában (a 6–9. kötetekben) megpróbálta sorrendben, rendezetten és követhetően közreadni A Gyűrűk Ura megírásának történetét. A fentiekből, sőt, a címből is már sejthető, hogy ezúttal nem belülről, Arda világában elmerülve vizsgáljuk Tolkien munkásságát, hanem kívülről, mondhatni filológiai szemmel.

Verziók és elvetett ötletek

A Gyűrűk Ura legtöbb fejezetének számos verziója készült, gyakran egymással párhuzamosan, néha apróbb, néha drasztikusabb változásokkal. A Középfölde Históriaja tanúsága szerint A Gyűrű Szövetségét Tolkien legalább ötször újrakezdte, mire elérte azt a változatot, ami nyomtatásban is megjelent.

Az első verzióban a történet még sokkal egyszerűbb volt, sokkal jobban hasonlított a stílusa A hobbitéhoz, és a főszereplője ekkor – és ezután még igen sokáig – Bögyös-Zsákos Bingó volt. Bingó útra kelt változó számú barátjával Völgyzugoly felé, hol azért, mert elfogyott a pénze, hol azért, mert a Gyűrű sarkallta erre; útközben találkozott egy vagy több buckamanóval, énekelt ezt-azt, üldözték a Fekete Lovasok, akiktől hol tündék mentették meg, hol nem; a Lovasok – akik néha tizenketten is voltak – hol csalódottan visszafordultak a Gázlónál, hol nem, Gandalf hol leütötte egyiküket, hol nem.

A Gyűrűk Ura korai verziói sok furcsa ötletet rejtenek magukban, különösen azok a részek, ahol Tolkien összefoglalta, milyen további eseményeket tervez. Gollam új gyűrűt kap Mordorban. Legyen inkább A Gyűrűk Ura főhőse is Bilbó? Boromir árulása után csatlakozzon Sarumanhoz? Sarumanhoz, akiről azt a furcsa ötlet olvashatjuk a John Boorman-féle meg nem valósult filmforgatókönyvben, hogy ő legyen Sauron Szája, és gondolhatnánk, hogy ennél furább ötlet már nem jöhet, de Tolkien egyik jegyzete szerint lehetett volna ő esetleg a balrog. És Szilszakáll, aki őt legyőzte, nagyon sokáig egy gonosz óriásként szerepelt a történetben, aki az óriáserdőben él, ahol a virágok is olyan magasak, mint másutt a fák. Saruman pedig hozzá küldi Gandalfot rabként, s Gandalf tőle szökik meg.

Bőven lehetne még szemezgetni érdekes részleteket a kéziratokból, olyanokat is, ahol mára eltűnt vagy teljesen megváltozott karakterek szerepelnek, és olyanokat is, amelyekben a már ismerős karakterek tesznek vagy mondanak többé-kevésbé rájuk jellemző, mégis a végső szövegtől eltérő dolgokat. Némelyik ilyen részlet csak azért tűnik furcsának, mert végül nem ez lett a végleges verzió, de mások azért eléggé megváltoztatták volna a regény hangvételét.

Találkozás Kótogival

Sok olyan szereplő van, akinek jelentősen megváltozik a történetben játszott szerepe. Ilyen például Bögyös (eredetileg Tuk) Odó, aki Bögyös Pufiként lett később ismert, és sokkal nagyobb jelentősége volt a korábbi változatokban; Völgyzugolyig jutott Gandalfal, ahol Tolkien már nagyon úgy érezte, hogy túl sok a történetben szereplő hobbit (akkor összesen heten voltak éppen, bár Bilbó ottlétét egy időben Tolkien nagyon fontosnak tartotta eltitkolni

kalandot keresni. Akkor távozott a Megyéből, amikor nagykorú lett – egyszer megpróbálta korábban, de az Északi Lápon találtak rá teljesen lesoványodva (*A Homály visszatér*, 560. o.) –, ez Bilbó 80. születésnapja környékén történt, és már ő is 81 éves, amikor Frodó találkozik vele a Pajkos Póniban.

Peregrin ez alatt az idő alatt nagy utat tett meg, jóval nagyobbat, mint Bilbó: bejárta Északot, és járt Délen (legalábbis a mi ismereteink szerint, bár a korabeli elképzelés szerint még máshogy nézett ki Középfölde), sőt, hivatalosan Gollam után nyomozva, de valójában a gyűrűlédarab mibenlétéről kémkedve Mordort is megjárta, ahol elfogták és megkínózták, és emiatt kell facipőt hordania, sőt egy megjegyzés alapján falába van. Erről nem szívesen beszél, Frodó (vagyis Bingó, aki az utolsó verziókban már Frodó, de Tolkien sokáig nem barátkozott meg ezzel a névvel) kérdését kétszer is visszautasítja, míg végül a Tanácsban derül ki. Már hobbitként is segít Bilbónak verset írni, habár a lakomán nincs jelen, mert a konyhában „segít”.

A hobbit Kótogi tehát, ahogy látjuk, egy már részleteiben is kidolgozott karakter, van múltja, voltak kalandjai; a Szövetség teljes jogú tagjaként indul el Délre, hogy aztán Moriában szépen átalakuljon másvalakivé.

Kótogi, az ember

Az átalakulás persze nem igazi, nem az történt, hogy bement egy hobbit a magyalföldi kapun, és kijött egy ember a túloldalon, mert annyi orkot ölt meg, hogy a tapasztalati mellett magassági szintet is lépett.

Inkább arról van szó, hogy Tolkien párhuzamosan dolgozott a történet újabb és újabb verzióin, és vannak határvonalak, ahol akarva-akaratlanul megállt, hogy onnan egységesen folytassa a sztorit. Völgyzugoly például egy ilyen határvonal, és – legalábbis Kótogi szempontjából – Moria is.

Kótogi mint nem hobbit először egy jegyzetben került elő 1939-ben, ekkor „álruhás tünde Völgyzugolyból, aki kőszának álcázza magát”, de ezt Tolkien elvetette: a hobbitkótogis moriai részt egy évvel később írta meg, és utána majdnem egy teljes év szünetet tartott. A lórieni részt 1941-ben írta le, immár az ember Kótogival.

Kótogi karaktere ezzel persze még nem készült el, a formálódás nagy része csak ezután következett, igaz, most már sokkal gyorsabban. Kótogi „civil” neve, az Aragorn már az első ember-verziónál felbukkant (ez nem sokkal követte a „Kótogi egy tünde”-verziót – itt Aramir fia Aragorn északi ember Elrond háza népéből, Bilbó és Gandalf barátja), de ezután Tolkien még egy időre visszatért Boffin Peregrinhez,

a hobbitához. Ám nem sokáig. A következő verziókban visszatér az ember Kótogi, és vele együtt még égetőbbé válik az a probléma, hogy miként igazolja magát Frodó előtt, hogy nem Ellenség. Gandalf levelének ötlete már megvan, de ki adja át? Legyen-e igazoló levél? Vagy legyen benne valami más, egy szöveg, amit Kótogi is vissza tud idézni?

Végül megszületett a „Van, mi arany, bár nem fénylik” vers ötlete, amit Kótogi is ismer, és a levélben is szerepelhet – bár az, hogy ezt Bilbó írta, csak egészen sokára jelenik meg a szövegben.

Az első változatok persze – ahogy a legtöbb versnél – itt sem hangzottak túl fényesen. Az első még csak négy sor (*Vasudvard áruulása*, 73–74. o.):

„Van, mi arany, bár nem fénylik,
s van, mi túl tovább nem él.
Van, mi régi, s nem enyészik,
s fennmarad, bár véget ér.”

A másodikban (115. o.) a fenti négy sor változásai mellett már alakul a vers második fele is:

„Kit legyőztek, nem mind gyenge,
van koronátlan király;
Megvillan a törött penge,
s a Gyűrű a Tűzbe száll!”

És ezt követően még további két köztes állapot ismerhetünk meg (116–117, 120. o.), mielőtt a vers eljut *A Gyűrű Szövetségéből* ismert végleges változatig.

Christopher azt írja, hogy lehetséges, hogy a kettétört kard ötlete ebből a versből származik (*Vasudvard áruulása*, 199. o.), mert előbb jelent meg a versben, mint bármelyik prózai szövegváltozatban. A második verziótól már az is látszik, hogy megvan a trónörökös-elem, de ez persze nem egy csapásra alakult ki: egyszerű völgyzugolyi kőszábol lassan lesz Kótogi egyre fontosabb szereplő. A völgyzugolyi fejezetekben változik legtöbbit a karaktere. Itt lesz a „Perkó”-ból előbb „az Aragorn fiú”, majd „Tarkil barátom” (ez utóbbi a jelentésében már megegyezik a későbbi dúnadannal, lásd még a *tarkot*, amit az orkok mondanak Cirith Ungolnál). Ám Celegorn fia Aragorn – vagy Ingrim fia Ingold vagy Elfhelm fia Tündekő (Elfstone) – hiába a tengerentúli királyok leszármazottja, a története még mindig erősen különbözik Arathorn fia Aragornétól: „*Minas Tirith emberei pedig elűzték atyáimat – folytatta Aragorn. – Ez kiveszett az emlékezetetekből, Boromir? A város lakói soha nem szüntek meg harcolni Sauron ellen, de nem ritkán hallgattak a tőle érkező tanácsokra. Valandur idejében zúgolódnak kezdtek a Nyugatföld emberei ellen, fellázadtak ellenük, és amikor azok visszatértek a Sauronnal vívott csatából, megtagadták, hogy a városba lépjenek. Valandur akkor kettétörte*

kardját a kapuk előtt, és északra távozott [...] Mit akarnak hát tőlem Minas Tirith emberei? Térjek vissza, és segítsék [nekik] a háborúban, hogy aztán újra elúzzanak a kapuk előtt?” (Vasudvard árulása, 176–177. o.)

Tegyük hozzá, hogy itt a két királyság története még nemigen alakult ki. Boromir az első változatokban még Ondból jön, ez csak jóval később változik Ondorra, majd Gondorra, de a 'Kövesföld' jelentése már Ondorként is megvan, az viszont, hogy Északon is létezett egy királyság, sokáig ötletként sem merült fel. A romokról, amelyeket Bingó-Frodóék Völgyzugoly felé tartó útjukon látnak, Kótoogi annyit mond, hogy gonosz emberek emelték őket.

És mégis, Aragorn karaktere a fent idézett Tanácsjelenetben már majdnem végleges formájában tűnik fel. Függetlenül attól, hogy szinte nincs is királyság, amelyiknek elfoglalhatná a trónját, immár Isildur leszármazottja, a Kettőtört kard hordozója, a trón örököse: meglehetősen nagy ugrás ez az alig több, mint egy évvel azelőtti hobbit-Kótoogihoz képest.

Kótoogi további sorsa a kéziratokban

A hobbit Kótooginak, Boffin Peregrinnek a későbbi sorsa csak egy korai jegyzetben bukkan fel. E szerint Fangorn erdejében a társaság szétszakad, Frodót elfogja Szilszakáll (akiről az derül ki, hogy a jó oldalon áll), Samu Frodót keresve az erdőben bolyong, míg a többieket – Kótoogit és három társát – elfogja az éppen Ondot támadó ellenség. A

faóriások végül felmentik Ondot, így Kótoogiek kiszabadulnak, és Frodó átadhatja Boromir üzenetét Ond királyának.

Tündekő Kótoogival persze már más a helyzet, hiszen szinte kezdettől fogva egy trón örököse, amit el is kell foglalnia. És szinte kezdettől fogva – legalábbis a történet ezen szakaszának már legkorábbi verzióitól kezdve – el kell valamiképp bännia az áruló Boromirral. Boromir árulása a moriai

fejezeteket követően már alapvető fordulat, a Lothlórien utáni történetnek nem ismerjük olyan verzióját, amiben ne szerepelne. Az eredeti tervek (mind a Tolkien első szövegváltozataiban megvalósult tervek, mind a végleges Aragorn szövegbeli tervei) szerint Boromir és Aragorn együtt tértek volna vissza Minas Tirithbe, ahol Boromir végül féltékenységből átpártol a várost Sauronnal együtt támadó Sarumanhoz, és később Aragorn megöli.

Aragornra még egy fontos dolog vár azon túl, hogy Minas Tirith népe megválasztja (!) vezetőjének, miután Ond királya, Boromir apja meghal.

Már említettem Boorman forgatókönyvét, ami arról is ismert – a végén emberré visszaváltozó tollas orkok mellett –, hogy Aragorn Éowynt veszi el benne feleségül. Ez igencsak meglepő, hiszen ott van Aragorn és Arwen nagy szerelme, aminek fontossága mellett Tolkien is hosszan érvelt: ha akarjuk, párhuzamba is állíthatjuk az ő és Edith első világháborús élményeivel azt, hogy az egyikük háborúba indult, míg a másik otthon várta. Ám nem Boorman volt az első, aki eljátszott ezzel a gondolattal, hanem maga Tolkien. Sőt, nemcsak eljátszott, de Galadriel Gandalf által közvetített üzenetének első verziója is így szól (Vasudvard árulása, 630. o.):

„Tündekő, Tündekő, zöld kövemnek öre,
délvidéken, hó alatt lelsz majd zöld ékkőre.

Nézd meg jól, Tündekő! Sötét trónnak árnyán
Megtalálod azt, mit oly régóta vártál.”

Itt a hó Théoden hajára utal, a zöld ékkő „dél zöld ékkő”, amit ugyanő visel, a trón árnyékában pedig Éowyn áll, aki ekkoriban még „Tündefény” Éowyn volt, akit a tervek szerint Aragorn feleségül vett volna. (Külön érdekes, hogy Tolkien mennyire vonzódott a zöld drágakövekhez, A Gyűrűk Urában Théodené nélkül is maradt kettő: a beril, azaz smaragd, amit Glorfindel csak úgy jelzésként a híd sarába hajít, meg maga az Elessar.) Ez a lehetőség hamarosan átköltözik Éowyn fantáziájába, mert „Aragorn túl öreg” (arról ne beszéljünk, hogy Arwen mennyivel idősebb nála), és egy következő jegyzet szerint Éowyn legyen rideg amazon, aki talán meg is hal, Théodent megbosszulva.

Az utolsó hátralévő lépés az általunk is ismert Vándor karakteréhez a kószanévtől, de ez jóval később változott csak Kótoogiról Vándorra, amikor már az egész történet elkészült.

Kótoogi nevei

Ahogy már eddig is láthattuk, Kótooginak vagy Aragornnak igen sokszor változott a neve. Többször, mint Frodónak, de azért talán nem annyiszor, mint Thingolnak. Az Aragorn

Kép: Jon Hodgson [jonhodgsondesign.com]

név ugyan korán megszületett, de Tolkien sokáig nem volt elégedett vele: először világformálási okokból – az Aragorn tünde név, és illet az emberek nem használnak. Ekkor változott Tündekőre, és ez a név végül meg is maradt a végleges verzióban. Az, hogy a Tündekő egy tényleges követ is jelenthet, csak jóval később, a lórieni ajándékozáskor jelent meg,

mintegy az író is meglepve. Az ajándékozási jelenet első verziójában még Gimli kap egy zöld követ Galadrieltől, és ezzel a Tündekő nevet, de valószínűleg amint Tolkien ezt leírta, eszébe jutott, hogy egyébként már van egy másik Tündekő a csapatban. Bár Kótoginak ekkor éppen Ingold volt a neve egy hosszas átnevezési hullám közepén, de ez a jelenet egy újabb lökést adott a témának, melynek eredményeként Tündekő visszatért, és meg is kapta magát a tündekövet Galadrieltől. Magának a később Elessar – itt még Tündekő – néven említett drágakőnek az első leírása még nem túl részletes, de ahogy kialakul, hogy ki az, aki megkapja, megjelennek a különleges tulajdonságai is, amelyek megegyeznek a *Befejezetlen regékben* leírtakkal. (*Vasudvard áruháza*, 393. o.)

Végül már bőven Rohanban járunk – pontosabban már Rohanban fut a Három Vadász –, amikor Aragorn némi harc után átveszi az uralmat Tündekőtől és Ingoldtól (ezt javarészt úgy kell elképzelni, hogy Tolkien a már megírt szövegben áthúzta és föléírta az új nevet), és innentől kezdve a szereplő szövegbeli említéseikor is felváltja Aragorn Kótogit.

Természetesen a tünde nevei is folyamatosan változnak, Glorfindel – és később Bilbó – a következő neveken szólítják őt: Padathir, Rimbedir (jelentésük: Kótogi), Torfir, Du-finnion, Ethelion, Tarkil.

A legtávolabbi maga a Kótogi elnevezés tartott ki, Tolkien már rég befejezte a könyvet (persze még nem a legutolsó verziót, de a mostanihoz már igen közel állót), megírta a függelékeket, és Aragorn mellékneve még mindig Kótogi volt.

Még a „Király levele” sindarin szövegében is (amelyet Aragorn írt Samunak) Aragorn Tarantar szerepel, s ebből a Tarantar a Kótogi fordítása, ez változik később Telcontarra, azaz Vándorra. Egészen az utolsó fejezetek C kéziratáig – amit már csak a gépelt tisztázat követett – maradt meg ez a név, csak ott (*Sauron Defeated*, 78. o.) váltja fel végül a Vándor (ahogy Papsajt Pongrátát az Ászok). Ez 1948-ban készült, így a név is akkor változott meg.

Hobbitnevek	Embernevek	Melléknevek
Tuk Foszkó	Aramir fia Aragorn Celegorn/Celegorm/Kelegorn fia Aragorn	Kótogi – Tarantar
Boffin Peregrin	Arathorn Tarkil fia Aragorn Tündekő Elfhelm fia Tündekő (Elfstone) Kelegorn fia Erkenbrand Ingrim fia Ingold Eldakar/Valatar fia Eldamir Tündebarát Tündedárda Tündetó Arathorn fia Aragorn	<u>A Tündekő tünde változatai:</u> Elessar, Elfstan, Eledon, Eldakar, Eldamir, Qendemir, Eldawel, Elfwold <u>Neve Völgyzugolyban:</u> Padathir, Rimbedir (=Kótogi), Perkó (Bilbó által) Torfir, Du-finnion, Ethelion, Tarkil

Kótogi-Vándor nevei abban a sorrendben, ahogy a Középfölde Históriajában felbukkannak.

Elmondhatjuk tehát, hogy Kótogi ezen a néven tíz évet élt, mielőtt Vándorra változott, és ezzel talán az egyik legtartósabb végül kimaradt név (és részben karakter) *A Gyűrűk Ura* történetében.

Végszó

Talán a fentiekből is kiderül, hogy bár Kótogi-Vándor nagyon sok változáson átesett, és kívülről nézve alig ismerenék rá a csizmás dúnadanban a facipős hobbitra, ezek a változások korántsem annyira gyökeresek, mint elsőre hinnénk.

Christopher így ír erről: „*Felmerül a kérdés: milyen kapcsolat van valójában Kótogi = Boffin Peregrin és Vándor = Aragorn között? [...] Hajlamos vagyok azt gondolni, hogy az eredeti figura [...] többféle irányban fejlődhetett tovább anélkül, hogy elveszítette volna »identitásának« fontos elemeit felismerhető karakterként [...] Ezért hát Kótogi nem egyszerűen hobbitból emberré változott [...] Inkább arról van szó, hogy Aragorn lehetősége már régóta benne rejtett; és [...] az »egy és oszthatatlan« Kótogiból sok minden tovább élt Aragornban, és meghatározta a jellemét.*” (*A Homály visszatér*, 621–622. o.)

Így született meg hát Tündekő, a Kettétört Kard hordozója, és így kerülhetett egy kósza hobbit Gondor trónjára.

Források

- Boorman, John – Rospo Pallenberg: *J. R. R. Tolkien's The Lord of the Rings*. Elérés: phuilishfellow.wordpress.com/2022/03/16/from-magic-mushrooms-to-morannon-the-john-boorman-script-of-the-lord-of-the-rings-1970. Letöltve: 2024. 12. 01.
- Tolkien, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura*. Európa, Budapest, 2008.
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *A Homály visszatér: A Gyűrűk Ura története első rész*. Helikon, Budapest, 2022. (Középfölde Históriaja VI.)
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *Vasudvard áruháza: A Gyűrűk Ura története második rész*. Helikon, Budapest, 2024. (Középfölde Históriaja VII.)
- Tolkien, J. R. R. (szerk. Christopher Tolkien): *Sauron Defeated*. HarperCollins, London, 2015. (The History of Middle-earth IX.)

A QUENYA NYELVKÖNYV ÉS A QUENYA–MAGYAR SZÓTÁR TÖRTÉNETE

Írta: Rácsai Róbert (Alcar)

A 2019-es Tolkien Napra jelent meg először nyomtatásban a Tië Quenyanna quenya nyelvkönyv, majd 2020 februárjában a Quenya Quettaparma szótár – azonban korábbi, online változataik addigra már egy évtizede segítették azokat, akik magyar segédanyagokat kerestek a quenya nyelvvel való ismerkedéshez. Hogyan, mikor és miért készültek el eredetileg?

Ne vágjunk rögtön a közepébe: kezdeném egy rövid bevezetővel, hogyan is ismerkedtem meg Tolkien világával, és mi motivált arra, hogy a kitalált nyelveivel foglalkozzak. A könyvekkel – *A hobbittal* (még *A babó* címen) és *A Gyűrűk Urával* 1997-ben találkoztam, a katonaság alatt. Szerencsére a szolgálat mellett volt némi szabadidőm, amit főleg olvasással töltöttem. Kifejezetten tetszettek, de meglepő módon a „szerelem” nem hozzájuk köthető, hanem *A szilmarilokhoz*. A laktanya könyvesboltjában megláttam, megvettem és... beleszerettem. Azonnal és feltétel nélkül! És a rajongás a mai napig töretlenül tart.

Tudom, hogy furcsa madár vagyok ebből a szempontból (is), hiszen sokaknak nehéz követni a történetet a rengeteg idegen hangzású hely- és személynév miatt, de engem éppen ez fogott meg. Kimondhatatlanul élveztem, ahogy próbáltam kiejteni a neveket, néha több időt töltöttem el a függelék böngészésével, mint a történet olvasásával. Szép lassan kisebb nyelvtani szabályszerűségekre is rájöttem, észrevettem a hasonlóságokat és a különbségeket a két tünde nyelvben (quenya és sindarin). Az érdeklődés egyáltalán nem véletlen, hiszen angoltanár vagyok, a nyelvekkel való foglalkozás és a nyelvészet bizonyos részei pedig a hobbijaim közé is tartoznak.

Néhány évvel később sorban érkeztek a filmek: nagy örömmel „üdvözöltem” számos szót, kifejezést, amelyeket megtanultam a könyvekből, vagy amikre emlékeztem. El is határoztam ezen a ponton (tehát 2003-ban), hogy elmélyedek a tünde nyelvekben. Erre akkoriban nem volt olyan sok lehetőség, mint manapság, de hamar találtam egy levelezőlistát (*Elfling*), amire feliratkoztam. Itt ismerkedtem meg többek között Dr. Ferencz Tamással (Amanival), aki hamarosan az MTT nyelvi szakértőjévé vált. Az *Elflingen* ismerkedtünk meg a legújabb szavakkal, nyelvtani szabályokkal, amelyeket a *Vinyar Tengwar* és a *Parma Eldalambéron* folyóiratokból gyűjtöttek ki azok, akik hozzáfértek. És persze egymás alkotásait, verseit, fordításait is megvittattuk. Az érdeklődő „amatőrök” mellett több elismert és profi nyelvész is akadt.

Az ötlet, mely szerint volna igény egy nyelvtankönyvre és később egy szótárra, valójában Amani honlapján, az *Eldaryonon* vetődött fel (az oldal már nem létezik). A nyelvleckék alapjául Helge K. Fauskanger kitűnő nyelvtani összefoglalója (ardalambion.net) szolgált. Helge csaknem

mindent leírt, amit tudni lehetett a quenya, valamint a sindarin, és minden egyéb, Tolkien által megalkotott nyelv nyelvtanáról, és készített hozzájuk alapos és kimerítő nyelvtani-nyelvészeti magyarázatokat és szószedetet. A későbbiekben (már a nyomtatott változatnál) felhasználtam Amani hasonlóan remek, *Atanquesta* című írását is.

Helge alapvetően nyelvészeti szempontból készítette el munkáját angolul, meglehetősen magas szinten, mondhatni egy stabil B1-B2-es nyelvtudás sem biztosította, hogy az ember érdemben kövesse a szöveget. Gyakorlás-ként minden lecke után tíz mondatfordítás szerepelt. Amani is rendkívül alapos és kimerítő magyarázatokkal látta el (szintén angol nyelvű) leckéit, én azonban inkább „tanárosra” vettem a figurát (szakmai ártalom), azaz igyekeztem változatos feladatokat alkotni annak érdekében, hogy kevésbé legyen száraz az anyag, és az érdeklődő minél jobban be tudja gyakorolni a quenya nyelvet. Párosítás, kiegészítés, képekkel való illusztrálás, fordítás oda-vissza, hibakeresés és javítás, ragozásokat gyakoroltató feladatok, deduktív feladatok (ahol a tanuló találja ki a nyelvtani szabályt a példák alapján), olvasott szövegértés, és így tovább. Kihagytam sok kivételt és a vitatott részeket is; ám emellett bevettem olyan „apróságokat”, amelyeket fontosnak tartottam, illetve amelyekre Helge nem tért ki külön. Igyekeztem úgy felépíteni a tananyagot, hogy az logikus, könnyen követhető legyen, a fejezetek egymásra épüljenek, más szóval a klasszikus lineáris tananyagtervezést alkalmaztam. Nem volt rövid folyamat, hiszen menet közben nekem is tanulnom kellett a nyelvet, így mindennek számtalanszor utánanéztam, ellenőriztem a helyességet nyelvtanilag, jelentésileg (fonológia, morfológia, szemantika) és stilisztikailag egyaránt. Amani volt olyan kedves, és átnézte a kész fejezeteket.

Ez a nyelvkönyv a quenya nyelvtan nagy részét lefedi. Kitaró gyakorlással el lehet jutni egy elég jó szintre, amellyel megértheti a tanuló a szövegeket, és képes lehet önállóan is létrehozni írásbeli és szóbeli alkotásokat. Természetesen az én feladataim, gyakorlataim és példáim semmiképpen nem tekinthetőek autentikusnak – vagyis előfordulhat (sőt, valószínű), hogy hibáztam néhol, illetve Tolkien másként gondolt volna néhány részletet. Maga a kiadvány eredetileg tíz leckéből állt, online formában 2004–2005 között készült el, számos alkalommal

felhasználtam előadásaim során. Nyomtatott kiadására 2019-ben került sor *Tië Quenyanna* címen az MTT jóvoltából, majd rá egy évre kijött a nyomdából a javított és bővített (1.1) változat, amely már tizenegy fejezetből áll.

Némileg ezzel párhuzamosan, illetve kissé később kezdtem el a szótár megalkotását. Több quenya szótár is létezett a 2000-es évek elején. Ezek nagy része angol nyelven volt, s ismét kiemelném Helge oldalát, ahol nagyon részletes szótárral találkozhattunk. Számos jó, alapos és hiteles, ám emellett sok megbízhatatlan, ad-hoc jelleggel összeállított szószeretet is létezett. Volt, amelyik tematikus rendszert követett, egyesek sima angol–quenya szószeretek voltak, megint mások igen részletesnek bizonyultak. (A végül felhasznált forrásokról később írok.) Magyarul is létezett pár szótár, vagy talán inkább szólista, általában egyszerű quenya–magyar megfeleltetéssel, forrásmegjelölés és pontosabb magyarázatok nélkül. Ezeknek az volt a hátránya, hogy nélkülözték a részletes magyarázatokat, például, hogy melyik szó pontosan mire volt használatos, milyen nyelvtani szabály kapcsolódott hozzá – a mondatban, szövegben való alkalmazásukról és az esetleges nyelvtani kivételekről sem esett igazán szó. Ez motivált arra, hogy létrehozzak egy alapos, részletes szótárat. Bizony, éveket vett igénybe a munka.

A szótár első verziója 2007-ben készült el; hol több, hol kevesebb időt szántam rá, mindenesetre azóta is nagyon sokat változott és bővült, főleg 2019–2020 körül, a nyomtatott megjelenésre készülve. A jelenlegi szótár kb. 6100 címszót tartalmaz (ebben sok a szinonima, a tulajdonnév stb.). Tulajdonképpen fordítás, hiszen a meglévő angol nyelvű szószereteket fordítottam le magyarra. Emellett szerkesztés is, hiszen nagyon sokat szelektáltam a meglévő szavak közül különféle szempontok alapján. Igyekeztem úgy összeállítani a szótárat, hogy az használható legyen, ha valaki fordítani akar, vagy netán új szöveget alkotni, esetleg a nyelvtanulás szándéka vezérli. Mindazonáltal egyfajta „önkényes” válogatás is: éppen ezért javaslom bővebb ismeretszerzés céljából felkeresni a fontosabb forrásokat is (lásd később). Az elsődleges szempont a „modern” quenya szótár megalkotása volt. A régies szavak, de a neologizmusok (olyan új lexikai egység, amely nyelven belüli eszköz alkalmazásának az eredménye, újonnan a nyelvbe került jövevényszó, vagy új keletű tükörfordítása valamelyik idegen lexikai egységnek) nagy részét is kihagytam. Amennyiben szükségét éreztem, saját magyarázattal, megjegyzéssel egészítettem ki az egyes szócikket. A szócikkek tartalmazzák magán a szón, kifejezésen kívül a szófajt, a pontos forrást, az esetleges szótöveket és példákat, példamondatokat, a kivételeket (például

rendhagyó ragozást), esetenként rokon értelmű szavakat és egyéb nyelvtani magyarázatokat, megjegyzéseket is. Mindezek mellett egységesítenem kellett a rövidítéseket és a jelöléseket, meg kellett nevezni a rekonstruált szavak megalkotóit, és így tovább. Ez a quenya–magyar szótár lényegesen hosszabb, mint a kötet második fele, a magyar–quenya szótár, ahonnan kihagytam a bővebb magyarázatokat és a pontos forrásokat is.

Fontosabb források: Helge K. Fauskanger szószerete (ardalambion.net), a Paul Strack szerkesztette *Elvish Lexicon* (eldamo.org) – ez utóbbi naprakész információkat tartalmaz, több szempont alapján lehet keresni szavakat, igen alapos és pontos magyarázatokkal vannak ellátva –, Ales Bican és David Sapphiro szószeretei (rekonstruált szavak), az elvish.org oldalon található rekonstruált szavak (elvish.org/elm/newwords.html), a *Parma Eldalamberon* 12. számának (*Qenya Lexicon*) szavai, saját szóösszetételek (bátorkodtam magam is létrehozni új szavakat, szóösszetételeket, szigorú nyelvtani szabályok betartásával), illetve az *Elfling* levelezőlistán felbukkanó szavak. A pontosabb források az egyes szócikkeknél fel vannak tüntetve.

Először a quenya–magyar szótár készült el, amelyet online formában közzé is tettem. 2020-ban keresett meg Füzessy Tamás (Ankalimon), hogy lenne igény egy nyomtatott változatra is, és hogy vállalnám-e a munkát. Örömmel mondtam igent a felkérésre. Innen kezdődött az újabb komoly munka: az átnézés, az új szavak, kifejezések keresése és beillesztése, valamint a magyar–quenya változat elkészítése. Sajnos annak idején nem jutott eszembe, hogy adatbázisból vagy Excel-táblázatból dolgozzak, így a magyar–quenya változat elkészítése egy finom kis inihüvelygyulladás is okozott a rengeteg Ctrl+C-Ctrl+V-kombináció miatt, de hát ez ezzel járt. Azt hiszem, megérte.

Hogy mi a haszna egy nyomtatott szótárnak manapság? Jó kérdés, hiszen egy okostelefon segítségével hamarabb kikereshetünk szavakat, kifejezéseket, vagy Paul Strack oldalán pláne felgyorsul a keresés, és ott vannak még a fenntartásági és környezetvédelmi szempontok... valóban így van, de én, mint kissé maradi és „vaskalapos boomer”, bizony örülök annak, ha egy nyomtatott könyvet vehetek a kezembe, kinyithatom, lapozhatom és igen: megszagolhatom.

A szótárhoz kapcsolódik egy érzelmi kötődés is. 2020 február elején jelent meg, és miután hazaértem Budapestről egy MTT-előadás után, kezemben a friss kiadvánnyal, még meg tudtam mutatni Édesanyámnak a kórházban, aki nagyon örült neki, és roppant büszke volt. Pár nappal később Anya Mandos csarnokába távozott. De az emlék, hogy boldognak láttam, a büszke mosoly az arcán, az mindig megmarad.

GANDALF BOTJÁTÓL SAURON PALANTÍRJAIG

Készítette: Orthmayr Flóra, Selmeczi Szonja és Bartók Nagy Tamás

Gyevnár Ádám (Helm) alig pár éve bukkant fel kreatív alkotásaival a különböző Tolkien-rajongói csoportokban, mostanra pedig több mint tízezer ember követi az oldalát. A Gyűrűk Ura Cosplay Club meghívására vett részt a novemberi Fantasy Expo rendezvényen, ahol mi is beszélgettünk vele ötletekről, technikákról és tervekről.

Hogyan lettél Helm?

Van egy Facebook-oldal, a *The Lord of the Rings Magyarorszag*, ezt egy baráti kör üzemelteti, de bekerültem a csapatba, és írtam oda bemutató cikkeket karakterekről, helyszínekről, csatákról; és hogy követhető legyen, ki milyen bejegyzést rakott be, kitaláltuk, hogy mindenki egy kedvenc karakterét jelölje meg: én megjelöltem Pörölykező Helmet, és rajtam ragadt.

Mi fogott meg ebben a karakterben?

Nekem valahogy ő a királykarakter, aki nagyon kemény, de szerintem borzalmasan igazságos király is, ráadásul egy férfias, erős, tipikus hősszerű karakter. Nagyon sokan kérdezték már, hogy miért nem egy tünde kovácsról vettem a nevemet, de a tünde kovácsok nagyon megsértődnének, ha én elvinném a nevüket. Nem vagyok féanori vagy celebrimbori, de még eoli szinten sem, hogy az ő nevüket bitoroljam – maradtam Helm.

Az interjú készítése és publikálása között érkezik *A rohírok háborúja* rajzfilm, amelyben jelentős szereplő maga Helm is, aki eddig nem volt annyira közismert. Mire számíatsz?

Én nagyon vártam, mikor megtudtuk, hogy Helm lesz a központi szerepben! Ugye most már az előzetesekből tudjuk, hogy mégsem ő, hanem a lánya. Nekem ezzel nincsen problémám: kapjon sok játékidőt, és jó játékidőt. Én minden új, Tolkienhoz köthető dologra várakozóan tekintek, erre is. Ráadásul nagyon szeretem az anime világát. Én várom, attól függetlenül, hogy ebből egy nagyon rossz dolog is kisülhet, de szerintem helye lesz. Lehet, hogy jobb helye lesz Tolkiennál, mint a sorozatnak van.

Ezek szerint *A Hatalom Gyűrűi* kevésbé tetszett?

Nekem *A Hatalom Gyűrűi*vel nem az a problémám, mint egy átlag nehezményezőnek. Szerintem a sorozat sorozatként bugyuta.

Rátérve az alkotásaidra: hogyan indult ez az egész?

Mindig is ilyen hobbista típus voltam, festettem falra, füzetre, könyvre, bármire. Nagyon régóta Tolkien-rajongó vagyok, otthon magamnak festettem a falra Tolkien-témájú festményt, átkötöttem a könyveimet, vagy rajzoltam térképet. De az, amit most is csinállok Helmnél, úgy jött, hogy

akartam egy Gandalf-botot. Láttam, hogy a WETA-nál nagyon drága egy ilyen, és kerestem egy kiskaput: szembejött velem egy bot, ami nagyon hasonlított Gandalféra, és megnéztem a neten, hogyan lehetne ezt megoldani, és addig-addig faragtam, amíg az lett... És ha ezt meg tudom csinálni, akkor mit tudok még? Csinál-

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

junk egy pajzsot, mert az mondjuk egyszerű. Akkor egy fakardot, egy sisakot... Meg nagyon szépek a WETA-diorámák, jó lenne abban is kipróbálni magamat. Nagyon nehéz és nem populáris témát választottam első diorámának: Morgoth és Ungoliant érkezését Valinorba a Két Fához. Amúgy nagyon csúnya volt, nem úgy csináltam meg másodjára – de az beszippantott, hogy egy ilyen miniatűr dolgot is meg lehet alkotni. Én olyan vagyok, hogy ha valami érdekel, akkor azt megtanulom: addig megyek, míg nem tudom elsajátítani azt a készséget. És így jöttek ezek a dolgok, hogy ha elkészítesz egy hobbiházat, akkor el akarsz készíteni egy Durin-kaput... de ha már Gandalf-botot meg Durin-kaput tudok csinálni, akkor tudok palantírt is, ez egy ilyen öngerjesztő folyamat, nálam legalábbis.

Szóval sok újat tanulsz a munkáidhoz – de milyen korábbi hobbi- vagy munkatapasztalatokat tudtál felhasználni hozzájuk?

Az első végzettségem a szobafestő-mázoló-tapétázó, ebben is rengeteget dolgoztam, ismerem a festékanyagokat, meg ecsetet is fogtam már a kezembe. A munkahelyemen tanultam meg könyvet kötni, szitázni, dekorálni, dekorációs anyagokat felhasználni, és ebből sikerült aztán végzettséget is szerezni, tehát a munkám is ilyen, hogy kreatív alapanyagokkal kell kreatív dolgokat csinálni. De ma már minden fent van a neten: rengeteg oktatóvideó van. Én úgy vagyok vele, hogy más TikTokot pörget egy órán keresztül, én egy oktatóvideót nézek. Melyik a jobb? Ezt mindenki eldöntheti magának.

Volt olyan így megtanult technika, amiről korábban sosem gondoltad volna, hogy szükséged lesz rá?

A figurák szemének a kifestése. Furán hangzik, de a legtöbb figurafestő nem tudja a szemet megfesteni. Találtam videókat a neten, hogy hogy kell, és sikerült megtanulni úgy – erre nem gondoltam, hogy valaha sikerülni fog –, hogy tudok a szemmel érzelmet kifejezni a figurán. Nem hittem el, mikor elkészítettem a Gollam-figurát, hogy elkaptam a szemével azt az örületet, amit látni akartam. És az olyan volt, hogy attól félték, akik látták. Tehát a szemfestés az, amire sohasem hittem, hogy meg kell tanuljam. Én azt hittem, hogy az egy nagyon egyszerű dolog.

És hogy készülnek az arcok?

Most már mindenre van egy bejáratott formulám. Ha figurát készítek, van egy alap öntősablonom, amiből kiöntöm a híg gyurmát, és abból kezdek el formázni. Arcot is egyet megalkottam, és abból indulok el, aztán alakítok rajta. De elmondom, és nyugodtan írájatok le: igen, van, hogy használok 3D-nyomtatott dolgot a munkáimhoz. Úgy gondolom, hogy nem a 3D-nyomtató a rossz dolog, hanem hogy bárki használhatja, és ezért olyan visszás a köztudatban az, hogy ezt bárki meg tudja csinálni. Nem. Nem tudja bárki megcsinálni jól. Rosszul bárki meg tudja csinálni. Például a Zsáklakon a padok 3D-nyomtatva vannak, vagy a hordók: mert egyszerűbb megalkotni abban a méretben, mint gyurmával, és miért ne használjak ki egy ilyen lehetőséget.

Korábban beszéltél róla, hogy igyekszel a filmes világból kiindulni, és onnan terelgetni az embereket a könyv felé. Mondasz erre példát?

Legtöbb esetben filmes jelenetekből és helyszínekből jön az ihlet, de egy kicsit átalakítom... és közé szoktam beteszgetni ilyen Dor-lómin sárkánysisakját, egy Gurthangot, vagy akár Túrint – vagy a vaskoronát. De mikor ilyen következik, akkor kicsit oktató jelleggel mindig fűzök hozzá gondolatokat, hogy mit látunk... és erre emberek rezonálnak. Mert ha ezt úgy adom elő, hogy én úgy gondolom mint rajongó, hogy „ez egy rohadt menő sisak, ezt ha felveszed, akkor sebezhetetlen vagy”, akkor elkezd érdekeln, és elkezdünk beszélgetni, hogy: „Olvasni akarsz egy nagyon erős Tolkien-történetet? Kölcsönözd ki a könyvtárból a *Húrin gyermekeit*: le fog esni az állad!” „Tényleg? Mi van

benne?” „Sárkányölés! A *Trónok harca* elmegy a francba hozzá képest!” ...és akkor elolvassa, és visszaír, hogy úrisiten, ő nem is gondolta.

Argonathból direkt olyat készítettem az elején – többet is –, ami a filmes. Most itt egy olyan Argonath van kiállítva, ami a könyvek alapján készült. Mindenki felismeri, de tudok kontrasztot mutatni: el tudom mondani, hogy szerintem – amellet, hogy nem kardot fogott, hanem fejszét – azt látjuk a filmekben, hogy így tartotta a kezét, hogy „Állj!”; de elmondja a könyv, hogy figyelmeztető jelleggel emelik a kezüket, tehát nem „Állj”, hanem „Figyelj, mert én figyelek”. Ezt mutatom be, és úgy érzem, érdekl az embereket, mert jönnek a visszacsatolások, hogy utánanéznék.

Áprilisban tartottál egy mallornlevél-készítő foglalkozást a Békés Megyei Könyvtárban. Honnan jött az ötlet?

A Békés Megyei Könyvtárral nagyon jó kapcsolatot ápolok, és nekik tetszik ez az irány, amerre megyek, hogy „olvassunk, és beszéljünk Tolkienről, mert Tolkien jó olvasni”. Rengeteg program van a könyvtár digitális laborjában, meg rengeteg kézműves programot tartanak, és a könyvtárigazgató-helyettes mondta, hogy találjak ki valamit, ami köthető Tolkienhez, de mégis egyszerűbb. Először olyanra gondoltam, hogy építsünk hobbitházat, de az kisgyerekekkel nem biztos, hogy jó. Nem az én ötletem az üdítő dobozból mallornlevél: az interneten találtam, azt egy saját dologba átvittem, és úgy készítettük el. Aki részt vett rajta, annak tetszett.

Fotó: Gyevnár Ádám (Helm) [facebook.com/Rohirim02]

Tartottál-e máskor is ilyen foglalkozást, illetve tervezed, hogy te is csinálsz ilyen videókat, ahol elkészítesz valami egyszerű, hozzáférhető dolgot?

Tartottam már kézműves foglalkozásokat: hozzánk a céghez járnak tanulóik, és én tanítok szitázást. A projektejimmel kapcsolatban az oktatóvideó nagyon benne van a fejemben, rengeteg ötletem van: hogy A-tól Z-ig hogyan kell egy hobbitházat összerakni otthon, vagy az anyagok felhasználásáról. Csak szeretném jól kivitelezni, és ehhez nekem idő kell. Ha megtanulom a módját, akkor lesz. Ha lesz jó eszközöm hozzá, nem csak egy telefon, hanem mondjuk egy fejkamera. Sok ideje ígérem, és sokan várják. Lesz. Egyszer. És ha azt mondom valamire, hogy lesz egyszer, az lesz.

A környezeted mit szól ehhez a különleges hobbihoz?

Most már a kollégáim szerint nagyon menő, az elején megmosolyogtak: „nézd, Ádám megint a szemétkben turkál, ez valamit épít”. Amikor már javában benne voltam Helmben, édesapám bejött a műhelyembe, és mondta, hogy „fiam, találtam egy Facebook-oldalt, ami szerintem neked tetszene, mert te olvastál *Gyűrűk Urát*”. És megmutatta nekem Helmet.

A feleségem nem Tolkien-rajongó, nem is szereti, de azt, hogy én ezt csinálom, egy kompromisszummal meg tudjuk oldani, mindenkinek van egy kis éni ideje. Neki is vannak saját dolgai: ő futni, sportolni szeret. Nálunk az a lényeg, hogy a családtól nem veszünk el időt, hanem ha valamire szeretnénk, akkor

teremtünk rá magunknak. Én erre úgy teremtek időt, hogy hat éve minden nap hajnali négykor kelek. Reggel hatkor kel a kislányom, és addig Helm vagyok, utána apa.

Ha valaki szeretné megnézni a munkáidat vagy esetleg vásárolni tőled, erre van esélye?

Ha valahol megjelenek, azt mindig megírom, az oldalon minden információ fönn van. Rendelni senki nem rendelhet, nem árus vagyok: hobbista vagyok, ezt szeretem csinálni. De három-négy havonta azért eléggé káosz szokott lenni a műhelyben, mert elég termelékeny is vagyok emellett; és ilyenkor szoktam tartani egy leltárt. Mondjuk készítettem egy ilyen hobbitházat meg egy olyan hobbitházat: akkor az egyiktől megválok. Nagyon odafigyelve arra, hogy kihez kerül – nem egy viszonteladót szeretnék, hanem olyat, aki tényleg hobbitrajongó, vagy Frodó-rajongó, és beszélget velem róla... Mindig meg szoktam hirdetni az oldalon, hogy gazdát keres, de nem bárkinek eladó, hanem egy szerető gazdát keres. És nagyon baráti áron szoktam odaadni: anyagárban, szó szerint. Tapolcán van egy barátom, egy gyűjtő: nála van azoknak a munkáimnak egy része, amit nem adok el, de nálam már veszélyben van a műhelyben. Van egy gyönyörű szép, nagy vitrine, abba szokott elvinni dolgokat, de ha én kiállításra akarom hozni, vagy haza szeretném hozni, elhozom, és az az enyém.

Egy kétnapos program vége felé vagyunk, van valami jó történeted erről a hétvégéről?

Nagyon sok jó történetem van. Nagyon meglepődtem, hogy az emberek ilyen szinten értékelik a munkámat. Mert az egy like, ami a social mediában van, egy komment; itt meg idejönnek, és ujjonganak, hogy: „Úristen, ott egy palantír, amit Ádám csinált!” Kaptam bögrét, házilag

sütött süteményt, kis legófigurát, poharat, csokoládét, ez egy fantasztikus élmény. Alá kellett írjam a térképemet – nem az enyém, mert ugye Tolkien térképe, de én terveztem –, ez egy kicsit szürreális. Mert én otthon molyolok, csinálom Helmet, felrakom az oldalra... Beszélünk arról,

hogy népszerű vagyok, de én ezt nem érzem, meg nem foglalkoztat. Most egy kicsit szembesül vele az ember, és ez furá. De ezek jó sztorik, és nagyon sokáig emlékezni fogok rájuk.

Mik a terveid a jövőre?

Jelen pillanatban azt látom, hogy – félelmetes kimondani – több mint tízezer ember nézi csak a Facebookon naponta

a munkáim; ha hozzáadom az egyéb social media platformokat, harmincezer ember figyel engem. Ezzel mit kell kezdeni? Nem anyagi dologra gondolok, hanem hogy ez innentől kezdve felelősség is: nem mindegy, mit mondok, nem mindegy, hogy mondom. Különböző külföldi csoportokkal együttműködve most azon vagyunk, hogy azokat, akik látták a sorozatot, de nem ismerik a műveket, becsaljuk egy kicsit Tolkienhoz, valahogy úgy, ahogy Helmként csináltam. Ha tíz emberből egy előveszi a könyvet, és csak elolvassa a függelékéből azt a részt, ami őt érdekli, akkor már megérte. Ilyen irányba akarok menni, hogy még jobban meg tudjam szólítani az embereket.

Azt mondtad, nem akarsz beszélni a készülő alkotásaidról, de egy tervet azért említettél...

Az egy nagyon hosszú projekt, arról azért mertem beszélni: ugye elkészítettem a palantírt, és ezt megint továbbgondoltam, hogy mi lenne, ha palantírként használható lenne, nem csak egy videót látnánk rajta? Tervben van, hogy lehessen két palantírral is kommunikálni, ezen is dolgozom. A másik pedig egy nagyszabású projekt: egy szoftverfejlesztő barátommal szeretnénk összekapcsolni ezt egy beszélgetős AI-jal, hogy interaktív legyen. Van egy ismerősöm, aki a Tolkien Gatewaynél szerkesztő: lehet, hogy engedélyt kapunk arra, hogy a Gatewayről szedje az információt Sauron, ha wifire kapcsolódik, és akkor tud válaszolni neked tolkieni kérdésekre – Sauron-stílusban, Sauronhangon. Én már beszélgettem az AI-jal, amit használni fogunk: elmondtuk neki, milyen Sauron, hogy kell viselkedjen. Válaszokat nem tudott adni, de mindig az volt, hogy én egy egyszerű halandó vagyok, hogy merek egyáltalán hozzászólni – szóval jó lesz, ha összejön. Nagyon bonyolult és nehéz projekt, de szeretném megcsinálni.

Fotó: Selmeczi Szonja (Nímiel-Nienor)

A HOBBIT A MÁSODIK LEGVASTAGABB KÖNYVÜNK

Készítette: Selmeczi Szonja és Orthmayr Flóra, fordította: Simon Csaba Péter

Are Tjihkkom nyelvész alapszakot végzett az Oslói Egyetemen, jelenleg vallástudományt tanul: ő fordította le lulei számira A hobbitot. Beszélgetésünkből kiderült, hogy a lulei számi irodalmi nyelv hiányosságai legalább olyan izgalmas szóalkotási kalandokhoz vezetnek, mint a tolkien szöveg sajátosságai.

Hányan beszélnek lulei számiul?

Minden attól függ, hogyan számoljuk: sok kicsi számi nyelv van, de csak azért, mert elkülönítik őket a nagyobb csoportokon belül. Én azt mondanám, talán két-három olyan csoport van, amelyek annyira különbözőek, hogy a beszélők nem értik meg egymást. A saját nyelvjárásomnak, a lulei száminak megvan a maga hivatalos írásmódja, amit talán hatszáz ember tud tökéletesen használni, de ennél azért jóval többen el tudják olvasni. Tehát elég kis nyelv. A beszélői Norvégiában és Svédországban élnek, de Norvégia egy olyan ország, hogy szereti a kisebbségeket, így elég könnyű állami támogatáshoz jutni – például könyvek kiadására.

Használod ezt a nyelvet a mindennapokban?

Mostanában nem: Oslóban élek, itt nagyjából senki nem beszél, ez csak pár falu nyelve Norvégia északi részén. A finnel együtt az anyanyelvem (édesapám számi, édesanyám finn), az iskolában tanultam meg rajta írni-olvasni. Nem nagyon használják a szülőfalumon, Dragon (számiul Ájluoktán) kívül, de ott még vannak, akik elsődleges nyelvként beszélnek. A legtöbben tudják olvasni is, viszont nagyon kevés könyv van, ezért senki nem szokja meg igazán a lulei számiul olvasást. És még kevesebben használják írásra. Talán csak két ember van, aki könyveket ír, szóval a műfordítás az egyik lehetőség arra, hogy legyen több és jobb szövegünk. 1983 óta lehet a jelenlegi írásmódot használó lulei számi irodalomról beszélni, és ebből a leghosszabb szöveg az *Újszövetség* fordítása, így ez bizonyos mértékig az irodalmi stílus legfontosabb forrása is. És azt hiszem, jelenleg *A hobbit* a második legvastagabb könyvünk.

Már több fordításod megjelent. Hogy kezdődött?

Hobbiból, egyfajta kísérletként fordítottam le az *Alice Csodaországban*t, mert az egy nagyon jópofa könyv, és szerettem volna ráérezni a jó szövegírási módszerekre. *A hobbit* pedig úgy jött, hogy az *Alice* lektora, Torgny Hedström küldött nekem belőle egy A4-es lapnyi részletet (amit vagy tíz évvel azelőtt fordított le csak úgy magának) azzal, hogy „ezt nézd meg, elég menő – csinálj vele, amit csak akarsz”. Szóval megtartottam, gondolkodtam rajta, aztán felvettem a kapcsolatot a HarperCollins kiadóval, akiknél a kiadási

jogok vannak – vagy legalábbis ők közvetítenek a Tolkien Estate felé. Megkérdeztem, meg lehet-e egyezni a fordításról, és igent mondtak.

Mindig te döntöd el, mit fordítasz?

Igen. Én vagyok a fordító és a kiadó is, szóval saját magamnak dolgozom. Nem egy nagy-szabású dolog, csak én vagyok és a lektorom, Åsta Pedersen Ruud. Megírom a szövegeket, együtt átolvassuk, aztán én alakítom végleges, könyvvé nyomtatható formára. Némelyik könyvnek van illusztrátora is.

Fotó: Are Tjihkkom

Az alapján választod a könyveket, hogy mennyire népszerűek, vagy inkább a személyes kedvenceidet akarod megosztani a közönséggel?

Népszerű könyveket keresek. Fontos a mennyiség helyett a minőségre koncentrálnom, mert egy, legfeljebb két könyvet tudok évente lefordítani. Az is számít, hogy mennyire egyszerű megszerezni a fordítási jogokat. *A hobbit*-hoz könnyű volt, mert már rengeteg országra eladták ezeket korábban.

Hány példányban jelent meg *A hobbit*? Igaz, hogy már teljesen kifogyott?

Kétszáz példány készült. Még nem kelt el az összes, de már nem sok maradt. Meglepően jól fogyott. 40-50 példányt gyűjtők vettek meg: néhány hónappal a megjelenés után kaptam egy e-mailt Írországból, aztán egyet Hollandiából, és így tovább. Meglepő, de egyben szórakoztató is volt, hogy a nemzetközi Tolkien-közösség ennyire jól informált.

Mi lesz a következő fordításod?

Amin most dolgozom, azt spanyolból fordítom, ez az *Egy előre bejelentett gyilkosság krónikája* Gabriel García Márqueztól. Egészen más stílus. A barátnőm spanyol, szóval együtt fordítjuk: ő lefordítja nekem egyfajta norvég keveré nyelvre, és én abból írom meg számiul. Tervezek finnből is fordítani számira – azt hiszem, az gyorsabban fog menni, hiszen ugyanaz a nyelvcsalád.

Mik a legnagyobb kihívások a lulei számira fordításban?

Egy olyan nyelvnél, amit szinte csak néhány északi faluban ismernek, nyilván nem beszélhetünk komoly irodalmi hagyományról. Megvan, hogy hogy írunk le egyes szavakat, de nincs túl sok szabály arra, hogyan kell szövegeket írni: például a központozásra, az irodalmi kifejezésekre. Így minden esetben mérlegelni kell, hogy ez így működik? Olvasható, érthető? A lektorommal sokat vitázunk ezekről. És persze a szóhasználat. Különösen az idegen fogalmaknál, amelyekre nincs saját régi szavunk. Ott mindig kérdés, hogy találjunk ki egy új szót, vagy emeljük át az angolból, a norvégból vagy a finnből?

És melyiket választod leggyakrabban? Átemelsz egy szót egy másik nyelvből, használsz egy régi szót, vagy kitalálsz valami újat?

Szeretek új szavakat kitalálni, amikor van értelme. A számi hasonlít a magyarra abban, hogy nagyon könnyű új szavakat alkotni úgy, hogy odabiggyesztünk valamit a meglévő szavak végére. Például *A hobbitban* annál a résznel, ahol Bilbóék hordókban menekülnek a tündéktől, sok szó van a föld alatti folyóról. Ott szerepel az *underground watercourse* kifejezés (Szobotka Tibor fordításában: föld alatti meder): „Azon a domboldalon, ahol ez a föld alatti meder kibukkant, vízi kapu volt. Itt a sziklás tető majdnem egészen leért a folyó felszínéig, ahonnan vasrostély volt lebocsátható a folyó ágyáig, hogy megakadályozza bárki bejövetelét vagy távozását ezen az úton.” Hogyan fogalmaztam ezt meg? Nem mondhatom, hogy a folyó, mert már van egy folyó: maga a földalatti patak. A megoldás így az lett, hogy a „folyik” jelentésű *gālggāt* [kolokot] szó végét megtoldva alkottam egy új szót: *gālgādahka* [kolkotakka], ami mindenki számára érthetően azt jelenti, hogy ‘egy hely, ahol valami folyik’. Tehát ez az egyik módszer a szóalkotásra, így tiszta az olvasók számára, hogy mit jelent az új szó.

Egy példa a másik fő módszerre: mivel *A hobbit* egy nagyon angol tájon játszódik, Tolkien gyakran említ tölgyfákat. De nálunk északon nincsenek tölgyek, így számi szó sincs rájuk. És hát ugye ott van Tölgypajzsos Thorin neve is, és elég béna lenne csak simán fának hívni a tölgyet. Itt úgy döntöttem, hogy kölcsönzök egy szót: norvégul *eik* a ‘tölgy’, és ez az „ei” hang a számiban „äj” lesz, így lett az *eikből äjkka*.

Ha már a nevekről van szó: mit kezdesz velük úgy általában? Mi lett például Zsákos Bilbó a te fordításodban?

A neveknél két eset lehetséges: vagy van jelentésük, vagy nincs. A Zsákos (*Baggins*) az angol zsák (*bag*) szóból ered, szóval csak fogod a ‘zsák’ szó számi megfelelőjét, és

névformájúra alakítod. A ‘zsák’ jelentésű szó a *vuossa*, így a Zsákosból *Vuossar* lett. (Amúgy ezt pont nem én találtam ki, ez már ott volt a Torgny Hedström által fordított oldalon, onnan kölcsönöztem.) A tolkieni mitológia szerint ezek a nevek középföldei nyelvekből vannak fordítva, szóval az angol neveknek nyilvánvalóan van jelentésük, amit fura lenne nem megtartani. De a Bilbó név nem jelent semmit, így lehetetlen lefordítani. A legtöbb, amit tehetek vele, az az, hogy számi módra írom. Ugyanez vonatkozik a helyszínek nevére. Ha volt jelentésük angolul, lefordítottam nagyjából úgy, ahogy számiul működne, így lett például ‘Zsákvég’ *Vuossarbahta* a Zsákos névből és a ‘vég’ jelentésű *bahta* szóból.

És egy vicces egybeesés... Ha jól tudom, a magyarban a vezetéknev van elől, és a keresztnév utána következik. Na, én ugyanezt csináltam *A hobbitban*. Tehát, bár Torgny Hedström még a *Bilbo Vuossar* alakot használta, ezt én megváltoztattam arra, hogy *Vuossara Bilbo* (ahol a szóvégi „a” birtokos viszonyt jelöl), Tölgypajzsos Thorinból pedig *Äjkkagalba Torin* lett.

Miért? Ti is használjátok ezt a sorrendet?

Igen, de csak szóban, írásban nem. Szóval egyrészt ez a hagyományosabb forma, másrészt viszont inkább informális, szóbeli. Az írásos norma a norvég, nyugat-európai hagyományt követi, ahol a keresztnév van elől, a vezetéknev hátul. De én inkább így akartam írni, mert szerintem ezzel gördülékenyebb a szöveg.

Volt olyan kifejezés, amit kifejezetten nehéz volt lefordítani, vagy olyan megoldás, amire különösen büszke vagy?

Ahogy említettem, alapvetően kétféle módja van a szóalkotásnak: vagy kölcsönveszünk egy idegen szót, vagy összerakunk valami újat. De van egy harmadik, igen szórakoztató módszer is: elő lehet venni régi szavakat, amiket már nem használunk. Ezt „tudós kölcsönzésnek” hívjuk. A ‘tündé’ szónak például nem volt számi megfelelője. Elég zavaró lett volna a számi mesemondó hagyományból származó szavakat használni helyette, mert ilyen lények a mi történeteinkben nincsenek. Trollok és koboldok előfordulnak, rájuk vannak saját szavaink, de a tündékre nincsenek. És nagyon nehéz kitalálni egy új szót egy teljesen új dologra. Persze átvehettem volna a norvég, angol vagy finn kifejezést a megfelelő hangmódosításokkal, de úgy gondoltam, inkább valami érdekesebbel kísérletezem. Bár az írott számi jelenlegi formájában nagyon új, azért vannak korábbi szólisták és szótárak is, egészen az 1700-as évekig visszamenőleg, és ezekben van csomó olyan szó, amit ma már nem használunk. Szóval ezekben kezdtem tünde-szót

keresgélni – hátha akad egy kifejezés olyan lényekre, amelyek a mai történeteinkben ugyan már nem, de régebben léteztek. De aztán megnéztem, milyenek írja le Tolkien a tündéket: ez egy nagyon ősi nép, szálasak és szépek, hosszú hajuk van, nincs szakálluk, és kedvelik a szépséget. Arra gondoltam, hogy ezek sztereotipikusan női jellemzők. Ha ebből a szempontból nézzük, a tündék kifejezetten nőies karakterek. A szótárban találtam egy használaton kívüli régi szót, ami állítólag azt jelentette, hogy 'nő': *hene*. Ma már senki nem ismeri, így szabad préda volt, és úgy döntöttem, hogy ezt fogom a tündékre használni. A szótár 1780-as, szóval megpróbáltam rekonstruálni, hogy hogy nézne ki ez a szó, ha ma is létezne – tehát ezért hívják ebben a könyvben a tündéket úgy, hogy *hiedne*.

Érdekes választás egy olyan könyvhöz, amelyben egyáltalán nincsenek nők! Van viszont benne egy csomó vers. Ezeket is mind te fordítottad le? Tudtad az eredeti versformákat használni?

Igen, én fordítottam le őket. Nagyon nehéz lett volna az eredeti, Tolkien által használt ritmusképleteket követni, mert a számiban a hangsúly mindig a szavak első szótagjára esik. Például angolul a *Far over the Misty Mountains* (Tótfalusi István fordításában: „A ködlő, hideg hegyeken túl”) vers minden második szótagja hangsúlyos. Ezt a számiban csak úgy lehetne elérni, ha csupa nagyon rövid szót használnánk. A megoldás az lett, hogy másik ritmusképletet választottam: jambikus helyett trochaikusat.

A másik dolog, ami nehéz számi nyelven, az a rímelés. A hangsúlyok miatt a rímekhez olyan szavakra lenne szükség, amelyek között csak egy-egy betű vagy hang a különbség, de sokkal fontosabb, hogy a hangsúlyokból kijöjjön az ritmus, vagy hogy meglegyen az alliteráció. A verseket ezért szabadabban fordítottam olyan értelemben, hogy a struktúrájuk eléggé más lett, de a tartalom ugyanaz.

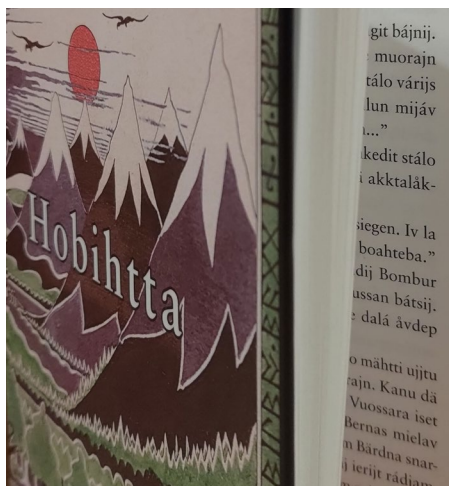
Tolkien elég sokféle versformát használt a könyvben, különböző stílusokkal kísérletezett. Ezeket a különbségeket át tudtad adni a fordításban is, vagy nagyjából ugyanazokat a formákat használtad?

Lettek azért különbségek. A törpök verseinél például azt a szimmetriát követtem, hogy legyen minden sorban egy háromszótagos szó, majd kettő kétszótagos, majd újra egy háromszótagos. Amikor a tündék énekelnek Völgyzugolyban,

annak viszont más a formája: az ő verseikben minden versláb kétszótagos.

Ha már a különböző népeknél tartunk: azt hallottuk, hogy Beornhoz egyenesen egy másik számi nyelvet használtál...

Az angol eredetiben a szereplők különböző stílusban beszélnek. Egyféleképp a hobbitok, egy picit máshogy a törpök, és így tovább... Ezzel kapcsolatban az egyik norvég fordítást követtem – ugyanis miközben angoltól fordítottam, finn és norvég kiadásokat is használtam segítségként. A finn fordításban mindenki nagyjából ugyanúgy beszél, de az

Fotó: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

egyik norvég fordítás különböző időszakból való beszédstílusokat használ. Így a tündék egy olyan norvégot beszélnek, amit 100-150 évvel ezelőtt használtak, de azért a mai olvasók is megértik: nem teljesen archaikus, de érezhetően régies; a hobbitok pedig egy modernebb változatot. Ebből kiindulva nálam olyan eltérések vannak, hogy ahol Bilbó egy bizonyos hangot használ, ott a törpök egy másikat. Például, ha Bilbó vagy Gandalf azt mondja, hogy 'hadsereg', azt úgy írom, hogy *fuovva*, „f”-fel, de a törpöknél, akik kicsit északibb nyelvváltozatot beszélnek, ugyanez *huovva* lesz, „h”-val. Nem nagy eltérés, de jó módszer arra, hogy a különböző karaktereknek láthatóan más-más stílusa legyen. Ugyanez áll Beornra is: ott a nemrég elhunyt Olve Utne segítségét kértem, aki tudott pitei számiul írni, hogy írja meg Beorn szövegeit. A pitei számi hivatalosan egy önálló nyelv, de én inkább úgy mondanám, hogy egy dialektus, én is tökéletesen megértem. Nagyon hasonlít a lulei számihoz, sokkal kevesebben beszélnek, viszont saját írásmódjuk van, amit ugyan el tudok olvasni, de írni nem. Tényleg majdnem ugyanolyan, de mégis látszik a különbség.

De miért pont Beornnál volt szükség ilyen hangsúlyos eltérésre?

A karakterek háttéréből indultam ki... A tündék, Ilúvatar első teremtményei a legősibb, legrégebbi nyelvet beszélnek a könyvben. A hobbitok hétköznapi nyelven szólnak meg. A törpök, mint említettem, egy északi nyelvjárást használnak. De Beorn azért érdekes, mert ő magányosan él az erdőben, teljesen egyedül. Nem igazán van kapcsolata más emberekkel. Szóval furcsa lenne, ha ugyanúgy beszélne, mint mindenki más. Emiatt akartam neki egy markánsan egyedi stílust adni. Ő maga is elszigetelt – szóval elszigetelt nyelvre volt szüksége.

NYEREMÉNYJÁTÉK

Készítette: Forgács Máté (Hirannor Luinthôn)

Az alábbi helyek közül válaszd ki azokat, ahol Aragorn Frodóval való első találkozása és az Egy Gyűrű elpusztítása közötti időszakban járt, majd tedd őket időrendi sorrendbe. A betűjeleket összeolvasva egy ékszer nevét kapod megfejtésül.

A. Szirtfő	N. Széltető
B. Edhellond	O. Erech Köve
C. Menegroth	P. Sarn Gebir
D. Cirith Thoronath	Q. Tol Galen
E. Edoras	R. Tóváros
F. Amon Dorthir	S. Calembel
G. Formenos	T. Kalorme
H. Parth Galen	U. Lithlad
I. Vörösfoki Hágó	V. Rómenna
J. Suhatag	W. Nogrod
K. Gorgoroth	X. Dol Guldur
L. Dol Baran	Y. Umbar
M. Caras Galadhon	Z. Brithombar

Küldd el nekünk a megfejtésedet a
lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu e-mail címre
2025. május 31-ig!

A helyes megfejtők közt a Vasudvard árulása (Középfölde
Históriája 7.) egy példányát sorsoljuk ki. A nyereményjáték
részletes szabályzata a Tolkien.hu portálon érhető el.

A 2024. januári szám nyereményjátékának megfejtése:
Csavardi Bódi.

KÉTSZÍNŰ KVÍZ

Készítette: Snufi és Metaflora

Az alábbi kérdésekre kétféle jó válasz van: egy Tolkien írásai alapján, egy másik az Amazon-féle Hatalom Gyűrűi sorozat alapján (egyszer már játszottunk ilyet a filmek kapcsán is, ld. Lassi Laurië XII/2. 14. o.), így ehhez kétféle megoldókulcsot közlünk.

1. Hogyan lett Pharazôn Númenor uralkodója?

- Sosem volt uralkodó
- A nép zúgolódott Míriél uralkodása ellen, és egy sas Pharazönt túnt támogatni
- Ő volt a korábbi uralkodó egyenesági leszármazottja
- Házasságra kényszerítette a jogos örökös, Mírielt

2. Mi a jelentősége a mithrilnek a tündék szempontjából?

- Csupán egy ritka és értékes fém
- Képes begyógyítani a sebeket
- Porítva mindenféle céllal felhasználható
- A tündék ereje mithril nélkül elhalványodik

3. Hol harcolt Celeborn a másodkorban?

- A másodkorban végig Lórinandban (Lórienben) volt, nem harcolt
- Még a Gyűrűk készítése előtt elment egy csatába, és nem tért vissza
- Eregion ostromakor a városból kitorve Elrond mellett harcolt
- A törpökkel együtt sietett a lindoniak segítségére

4. Hogyan alakul Elrond és Durin kapcsolata?

- Nem ismerjük a viszonyukat
- Egymás ellenségei
- Szövetségesek, de erősen rivalizálnak egymással
- Közeli jóbarátok

5. Mikor és miért nem tudott Sauron szép alakot felöltetni?

- Miután Adar megölte, jó ideig alakatlan maradt, lassan gyűjtött erőt
- Mindig tudott, de nem volt hiú, így ez nem volt szempont számára
- Miután a Három Gyűrűt megalkották, nem volt többé erre képes
- Többé nem, miután Númenor bukásakor elvesztette a fizikai testét

6. Hogy került el a Három Gyűrű Eregionból?

- Elrond vitte el mindháromat Círdannak
- Sauron lopta ki őket a műhelyből
- Celebrimbor egyet Galadrielnek adott, kettőt Gil-galadnak küldött
- Gil-galad adott egyet-egyet Elrondnak, Gandalfnak és Galadrielnek

7. Hol volt Sauron Eregion ostroma alatt?

- Az orkok fogságában
- Elrond fogságában
- Eregionba vezette a seregét a tündék ellen
- A védőkkel volt Eregionban

8. És Galadriel?

- Lindonban
- Völgyzugoly alapításán dolgozott többedmagával
- Eregionban
- Valószínűleg Lórinandban, azaz a későbbi Lothlórienben

9. Ki gyűjtötte össze az Eregion ellen induló sereget?

- Damrod
- Sauron
- Adar
- Morgoth

10. Ki az Elanor név első ismert viselője a hobbitok között?

- Csavardi Samu és Csürös Rozi első gyermeke
- Egy nőszíromföldi sztúr család matrónája
- Egy gyap lábú lány a másodkorban
- Bögyös Fredegár egyik távoli unokahúga

A MOZIVERZUMOK URA: A FRANCHISE VISSZATÉR

The Lord of the Rings: The War of the Rohirrim (2024)

Írta: Simon Csaba Péter (fqqdk)

A *rohírok háborúját* moziban néztük eredeti nyelven – a nagy vászon, a megszámlálhatatlan Dolby technológiák és a fahéjas popcorn csábításának nem tudtunk ellenállni –, ám sok ismerősünkkel ellentétben mi elégedetlenül jöttünk ki a teremből.

A rendező, Kamijama Kendzsi nevét a *Ghost in The Shell – Stand Alone Complex* kapcsán ismertem korábbról, és az alapján többre számítottam. Azóta olyan hírt is olvastam a CBR-en, hogy a produkció idő- és emberhiánnyal küzdött, ami miatt sokszor kényszermegoldásokhoz kellett folyamodni.

Az anime széles eszköztárából ez a film szinte csak a legszükségesebb kliséket válogatja be, például az ismerős arc- és testsablonokat. Néhol ez kifejezetten a kárára válik: a főszereplő, Héra arca tipikus animelány-arc, nagy szemekkel és keskeny szájjal – előbbieken néha-néha láttam megmozdulni valamit, ami mintha alkalmas lehetne érzelmeket kifejezni, utóbbin nagyjából sosem. Ezzel önmagában nem is lenne baj, ha a szinkronszínész is kivenné a részét a karakter megformálásából. Sajnos nem egy jelenetben éreztem azt, hogy Gaia Wise a legmélyebb gyász vagy leghevesebb düh közepette is ugyanazon a viszszafozott, közben mégis talán túl precízen artikulált hangon szólal meg. Csalódottságom tovább fokozta az, hogy Brian Cox (Helm) és még inkább Lorraine Ashbourne (Olwyn) játéka ehhez képest klasszisokkal jobb.

Ez a történet egy mese Középföldéről. Egy mese, ami a fontosabb pontokon persze hű marad ahhoz, ami keveset Tolkien leírt a Hosszú Télről, Helmről és főleg az ő harmadik gyermekéről – de ahol szükségszerűen át kell mennie fanfictionbe, ott sem törekszik túlságosan az eredetiségre. Van a lázadó legkisebb királykisasszony, aki inkább a vadonban vágta, de házasodni nem akar; van gazdagságban felpuffadt, trónra áhítozó nemes, meg az ő megszállottan bosszúálló fia; és van a büszke király, aki nem fogadja el a kompetens tanácsokat. Ó, igen, és ugyanez a király később igazi sónen anime főhősként cikázva terrorizálja egymaga az ellenséget, de mint megtudtam, ez a könyvben is pontosan így történik; utólag belegondolva ez a rész valósítja meg legjobban, amit egy Tolkien-animétől várnék.

Az eredetiségre visszatérve: nekem az egyik legmeghatározóbb élményem *A Gyűrűk Ura* filmekkel kapcsolatban, ahogy újabb és újabb lélegzetelállító helyszínekre követi a kamera a Szövetséget. Én aztán nem vagyok vizuális típus, de például Argonath kapui örökre bevésődtek a retinámba.

A *rohírok háborúja* semmi újat nem mutat a nézőnek, csak a már ismert helyszíneket (Edoras, Vasudvard, Kürtvár) és megafaunát (sasok, olifántok, tavi szörny) hozza vissza, csak éppen rajzolt formában. A Jason DeMarco producerrel készült *Nerdist-interjú* rámutat arra, hogy ez voltaképpen szándékos: a készítők eleve egy viszonylag önálló, terjedelmében limitált történetet szerettek volna vászonra vinni, ami nem melleleg a produkciót is megkönnyíti azáltal, hogy nem kell „ötven különböző helyszínt megépíteni”, vagy épp ki lehet hagyni teljes egészében a kalózkodat és Gondort, mert „óceánt animálni nagyon nehéz”.

A művészi kockázatvállalás ekkora hiánya rámutat, hogy mihez hűséges igazán ez a film: ez pedig a franchise. Miranda Otto (Éowyn) narrálja a történetet, egy jelenet erejéig láthatunk (és hallhatunk) egy megrajzolt Christopher Lee-t, és az egész végén érezhetően nyitva hagyják az ajtót egy lehetséges folytatásnak is.

Kaptunk tehát nézőként és Tolkien-rajongóként egy akciódús, Középföldén játszódó egész estés animét, erős női karakterekkel a középpontban, ami látszólag új dolog, de hamar el tudja veszíteni a varázsát. A kérdés felmerül viszont: szükségünk van erre? Szükségünk van egy Középfölde Moziverzumra, ami megállíthatatlanul ontja a folytatásokat és előzményeket, az előzmények folytatásait és a folytatások előzményeit?

Ez pedig ugye nyilván leginkább attól függ, kit kérdezzünk. Ha a New Line Cinema és a Warner részvényeseit és menedzsmentjét, akkor egészen biztosan, mert *A Gyűrűk Ura* és *A hobbit* megfilmesítési jogait drágán licencelik (ld. *Lassi Laurië XIX/2. 36. o.*), szóval nem lehet rajtuk ücsörögni anélkül, hogy újabb és újabb filmek kerülnének mozivászonra. Az is sejthető, hogy *A rohírok háborújának* azért kellett sebtiben elkészülnie, hogy a későbbre ütemezett produkciók, mint a *Hunt for Gollum* jövőjére ne vetessen árnyékot holmi lejáró licenc...

Az ilyen alkotásokra mondjuk azt, hogy „tisztos iparosmunka”. De a szórakoztatóipari műmakkégek szokásait elnézve kétkedem benne, hogy maradt-e ebben tisztesség. Ha ezt a cikket *A hobbit*-filmekről, vagy az Amazon sorozatáról írnám, a válaszom egyértelműbb lenne. Erről a filmről viszont azt érzem, hogy az alkotók legalább próbálkoztak – de szerintem a nézőközönség és Tolkien ennél azért többet érdemel. Ha azt várjuk, hogy ez a film úgy rántsón be minket Középföldre, mint *A Gyűrűk Ura*, akkor a csalódás szinte garantált. Ha csak egy laza kis esti szórakozásra vágyunk egy ismerős világban, arra alkalmas.

ORKOK A FRONTON?

Tolkien: *Die wahre Geschichte der Ringe* (2024)

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

A *Tolkien: A Gyűrűk igaz története* című dokumentumfilm alapötlete a francia Jean-Christophe Caron fejből pattant ki, aki az újabb és újabb Tolkien-adaptációk láttán úgy gondolta, eljött az ideje egy olyan filmnek is, amelyben az írórt ért hatásoknak járnak utána. A munkálatokhoz később csatlakozott második rendezőként a német Matthias Schmidt. A narráció német nyelvű, de az interjúalanyok franciául és angolul is megszólalnak.

A kilencvenperces film három, egyenként félórás részből áll: az első Tolkien gyerekkorával és az életére nagy hatást tevő svájci útjával foglalkozik, a második az első világháborúban átélt élményeivel, a zárórészben pedig már a világhírhez vezető útját követhetjük végig. Amennyire másfél órában lehetséges, alaposan körüljárták az alkotók, mik hathattak Tolkien műveire: életének történései, olvasmányai, világtörténeti események, a hit és a korszakot jellemző ideológiák is.

A film fő irányvonala a helyszínek bejárása és bemutatása, közben Tolkien-kutatók nyilatkoznak az aktuális témáról, majd archív felvételek és idézetek támasztják alá a kutatók által elmondottakat. A megszólaló kutatók között olyan ismert és elismert szakemberek vannak, mint John Garth (a *Tolkien and the Great War* és a *Tolkien világi szerzője*), Dimitra Fimi (egy díjnyertes cikkét ld. *Lassi Laurië XIX/2. 14–15. o.*), Annika Röttinger (A *Something has gone crack: New Perspectives on J.R.R. Tolkien and the Great War* szerkesztője) és Marcell Büllés („*The Tolkienist*”, a Német Tolkien Társaság alapítója, ld. *Lassi Laurië XII/2. 7–8. o.*), valamint Martin Monsch, a *Switzerland in Tolkien's Middle-earth* szerzője. Ez utóbbi könyvről már írtam korábban (*Lassi Laurië XIX/1. 27–28. o.*) – akkor az volt a fő kritikám, hogy Monsch mindenhol inspirációt vél felfedezni, már boszszantó mértékben. A dokumentumfilmben szerencsére kutatásának azon részéről beszél, amik a könyvben is érdekesek: merre járt, mit látott Tolkien azon az 1911-es svájci utazáson, ami később Bilbó útjának az ihletője lett.

A meggyőző szakemberek felvonultatása ellenére van néhány pont, ahol mégis felületességet érzek: két fontos és ideológiailag meghatározó idézet is elhangzik pontos forrásmegjelölés nélkül, és nagyon úgy tűnik, hogy egyik sem Tolkien-tól származik. Az első ilyen: „a háborúban mind orkok voltunk”. Az még a szerző életében felmerült,

hogy az első világháború német katonái bújhatnak meg az orkok álarca mögött. Erre lenne cáfolat a fenti mondat – a probléma csak az, hogy bár az interneten elterjedt az idézet, legjobb tudomásunk szerint ezt ilyen formában nem jelentette ki Tolkien. Hasonlót valóban írt egy levelében: „Igen, úgy gondolom, hogy az orkok éppoly valós teremtmények, mint bármi a »realista« fikcióban, [...] csakhogy a valós életben ők természetesen mindkét oldalon megtalálhatók.” (71. levél)

A harmincas évekről és a második világháborúról szóló szakasz szép szembenézés a német történelem sötét fejezetével. Itt jelenik meg a második furcsa idézet, ezúttal Sauronról, akire Tolkien állítólag egy levelében úgy hivatkozott, hogy „Hitler Gyűrűvel”. Ez még annyira sem fellelhető, mint az előző, nyoma sincsen hasonlónak sem. Tolkien egyértelműen nem szimpatizált Hitlerrel, sőt, „nyamvadt tudatlan kis Adolf Hitler”-ként is említi (45. levél, a filmben is elhangzik), de Sauronhoz tudomásom szerint nem hasonlította.

Ezen fiaskók ellenére is azt mondanám, hogy összességében a dokumentumfilm hasznos alkotás. Akik alaposan ismerik Tolkien életét, azok számára talán sok újdonságot nem nyújt, összefoglalónak mégis remek. A képi világa szép, némelyik jelenet kifejezetten megkapó: például a Somme korabeli fotójának és mai látképének montázsa, ahol a tájban egykor mély sebet ejtő lövészárkokat benövi a fű. Az animációk, grafikák is teljesen elfogadhatók: a háttérben kalimpáló Gollam néha kicsit komikus, de még így is igényes munka.

A német premier szeptember közepén volt Wiesbadenben, televízióban pedig december 5-én a német Arte csatornán – a film azóta elérhető a projektet támogató Arte, ZDF és Phoenix közszolgálati adók online műsortárában, angol felirattal az Arte kínálatában látható március 4-ig. A német nézők számára külön extra, hogy a filmet a *Gyűrűk Urában* Arwent és Legolast németül megszólaltató szinkronszínészek narrálják.

Ha valakit érdekel a dokumentumfilm készítésének története is, ajánlom még a Német Tolkien Társaság *TolCast* című podcast-sorozatának 194. epizódját, melyben a két rendező ad bepillantást a háttérmunkálatokba, illetve a 188. epizódot, amely a szeptemberi premierről számol be.

Kép a dokumentumfilmből

TAKTIKAI KIHÍVÁSOK KÖZÉPFÖLDÉN

The Lord of the Rings: Duel for Middle-earth (2024)

Írta: Sárközy Anna Regina (Snufi)

Nemrég jelent meg a *The Lord of the Rings: Duel for Middle-earth* (A Gyűrűk Ura – Párbaj Középföldéért) című társasjáték, de én már rögtön előrendeltem, amikor még csak hír volt. Izgatottan vártam, mert az alapverzió, a *7 Csoda: Párbaj* nagy kedvencem, így természetesen kíváncsi voltam, mi újdonságot adhat nekem ez a kiadás.

Ebben a társasjátékban két játékos száll szembe egymással, hogy eldőljön, melyik oldal irányítja a sorsdöntő események alakulását: sok más játékhoz hasonlóan az egyik játékos Mordor sötét seregeit vezeti, míg a másik a Szövetség reményével indul útnak. A játék három fejezeten át tart, amelyek mindegyikében különböző tematikus kártyák válnak elérhetővé, ebben teljesen megegyezik az alapverzióval. A játékosok építhetnek városokat, toborozhatnak seregeket, vagy szerezhetnek szövetségeseket. A városok építése során olyan helyszínek kelnek életre, mint Barad-dûr, Minas Tirith vagy Völgyzugoly, miközben a kártyákon Középfölde szereplői és eseményei jelennek meg.

A játékban háromféleképpen lehet nyerni: megszerelve hat nép (tündék, hobbitok, törpök, emberek, entek és mágusok) támogatását; jelenlétet biztosítva Középfölde minden területén; vagy teljesítve a Gyűrű küldetését: eljuttatni Frodót és Samut a Végzet Hegyéhez a Szövetség részéről, vagy egy nazgûlt Frodóhoz és Samuhoz Mordor szerepében.

Látványos elemek is tartoznak ezekhez a feladatokhoz: egyrészt egy stilizált térkép Középfölde hét területével (a térképet a játék angolul *central board*-nak, magyarul játéktáblának nevezi). A térképre kétféle figurát helyezhetünk el: az egyikkel legyőzhető egységeket lehet a területekre küldeni, a másikkal pedig erődöt lehet területenként elhelyezni (ez biztosítja a tartós jelenlétet egy adott területen az odarendelt egységektől függetlenül). Másrészt a Gyűrű útját szimbolizáló küldetésáv, amely a két fél előrenyomulását jelképezi, azaz egy nazgûlnak a két hobbithoz, illetve a két hobbitnak az Orodruinhoz vezető útját.

Fotó: Sárközy Anna Regina (Snufi)

A játékosok minden kör elején kiválasztanak egy elérhető kártyát a középben kiosztott, részben egymást fedő lapokból. A felhúzott lap kétféleképpen használható fel: a kártyát kijátszva (azaz teljesítve a rajta lévő esetleges akciót) erőforrásokat lehet gyűjteni, melyek minden lapon megtalálhatók (fortély, erő, bátorság, tudás, vezetői készség), vagy pedig a kártyát eldobva aranyra lehet cserélni, és az így megszerzett arany tetszőleges erőforrást helyettesíthet később. Ezen kívül a kör elején lehet elegendő erőforrásból várost építeni. (Ezeket a városokat az angol játék *landmark tile*-nak, a magyar pedig helyszínlapkának nevezi, és nem a térképen foglalnak helyet, hanem a játékos előtt, aki őket megépítette.) A megépített városok után le lehet helyezni egy erődöt a játéktábla adott területére.

Meglehetősen üdítő élmény volt kipróbálni, mert csupán hasonló az alapjátékhoz, de sok érdekes pontban eltér tőle, és a plusz elemek a tolkien hangulathoz is hozzátesznek (például egy extra, hetedik nép is megtalálható a népek között mintegy kikacsintásként, a sasok, ők a győzelemhez szükséges hat nép bármelyike helyett beszámíthatók). A kártyalapokat és városlapkákat Vincent Dutrait francia művész illusztrálta, és szerintem remek munkát végzett: grafikái nem akarják utánozni a korábban filmekből, rajzfilmekből és könyvillusztrációkból megismert ábrázolásokat, teljesen egyedi atmoszférát teremtenek. Külön érdekesnek tartom, hogy vannak kártyalapsorozatok, amiket egymás mellé téve folytatólagos rajzok tárulnak elének.

A játék maga lendületes, és viszonylag gyorsan történnek az események az asztalon. Mindenképpen ajánlom, még ha nem is vagytok oda a társasjátékokért. Ez egy igazán pörgős, még akár kezdőknek is viszonylag egyszerű és látványos példány, ami tiszteletben tartja a tolkien mitológiát, és nincsenek benne félmegoldások, minden jól illeszkedik az eredeti történethez. Jó játékot kívánok!

Fotó: Sárközy Anna Regina (Snufi)

TIKTAK MESTER

Írta: Rákos-Zichy Péter (RZP)

A nyár végén, amikor megrekedt a porral kevert hőség a vásártér felett, kevés jobb dolgot kérhetett bárki fia, mint egy nagy cserépkorsó friss bodzaszörpöt. Az a kevés pedig, ami még ennél is jobb lehetett, az egy nagy cserépkorsó friss bodzaszörp, amit Zsúpfedelyes bácsi kertjében kortyolhat el az ember. Tele is volt az udvar szomjas gyermekesereggel, vendéglátójuk alig győzte kevergetni az édes italt. Hallgatósága türelmesen várt, hiszen tudták, türelmük jutalma nem marad el. Amikor az utolsó, szomjasan nyújtózkodó pracliba is került pohár, végre megreccsent a fonott szék az öreg alatt, és belekezdett az erre a hétre szóló mesébe.

– Hogy szalad az idő, ahogy elnézlek titeket! Hiszen mintha tegnap lett volna, hogy a kis Tülkös először totyogott ide hozzám, és lám, ma holnap szakálla serken már! Ne pirulj el, nem szégyen a szakáll, sok jó törp viseli büszkén. De eszembe is jutott erről egy történet, ami az időről meg a törpökről szól. Illetve csak egy törpről. Akarjátok hallani? Rendben, akkor csöndesedjete most el picit. – A zsvajj lassan elült, ahogy a sok kíváncsi tekintet mind a bácsi felé fordult.

Ez a történet sok-sok éve esett meg, olyan régen, hogy még én sem éltem, sőt, talán még a nagyapám sem. Történet, ahogy az történni szokott, hogy az orkok rajtaütöttek egy törp tárnán, és szétkergették azokat, akik élve megúszták a kalandot. Hogy merre volt ez a tárna, és hogy hívták? Sajnos, mivel akkoriban errefelé sem a törpök nyelvét, sem városaik nevét nem ismerték, senki sem jegyezte meg. Értesülni is csak akkor értesültek e tragédiáról, amikor a szétfutó törpök egyike, aki magányos vándorlásra adta fejét, megérkezett a Megyébe. Úgy tervezte, dél felé utazik tovább, de az őszi esők mégis itt tartották. A kőhöz és ércnek szokott népeket meglepi a megyei sár, nem tudnak könnyű léptekkel átjutni rajta, hanem beleragadnak. Így hát törpünk szállást keresett, és mivel arany azért akadt nála, a téli időszakra bérbe vett egy kisebb üreget Békásfenék mellett. Kezdetben került mindenkit, és morgván kitért a helyiek útjából, aztán lassacskán, ahogy a fagy kezdett keményedni, ő úgy engedett fel szomszédai felé. Talán a méretbeli hasonlóság vagy a föld alatti lukak szeretete hozta őket össze? Ki tudja? Hamarosan az átmenetinek gondolt szállás kezdett kicsinosodni, és a helyiek meglepetésére hamarosan csengeni is. Törp barátunk ugyanis igen jól bánt a fémekkel, és a domb mélyén kis műhelyt rendezett be magának, hogy ne rozsdásodjanak be képességei. Hogy mi volt a törp neve? Hát sajnos ezt sem túl pontosan őrizte meg a megyei emlékezet. Valaki

szerint Frindelnek hívták, más Bomrarra emlékezett, sőt, olyat is hallottam, hogy Thomdumrigandolskathurim volt – de ezt egy mókás kedvű Borbak mesélte nekem, ezért sok hitelt nem adnék neki. Mindenesetre a környéken, talán a kiszűrődő kopácsolások miatt, hamarosan Tiktak mesterként kezdtek emlegetni.

Közben eljött a tavasz, majd a nyár eleji napsütés keményre szárította az országutat, törp barátunk valahogy mégsem kelt útra. És lassan, mivel aranyai erősen fogyni kezdtek, felkínálta tudását a szomszédságnak. A hobbitoknak nincs sok ékszerük, nemesfémből még kevesebb, így igazi mesterségét kevésbé tudta gyakorolni. Konyhai eszközökből, kerti szerszámokból, ház körüli fém holmiból viszont bőven akadt, és lassan mindenki hozzá kezdte hordani a lukas fazekakat, az imbolygó derelyevágókat, a csorbult ollókat.

– Jobb, mint új korában – mondogatták, akik nála javították eszközeiket. És köszönetük nem csak pénzben volt mérhető, megbecsülték ügyeskezű vendégüket, és hála-juk nyomán a kopott üreg lassan takaros odúvá fejlődött. Kamrájában mindig akadt vaj, kolbász, tea és kétszersült, ajtaja hívogató napsárgán csillogott (aransárgán, javította ki mindig vendégeit), ablakai előtt pedig csinos virágoskert húzódott. Csakhogy a mester mégsem volt maradéktalanul boldog, és ez egyre inkább szembetűnő volt rajta.

– Miért lógatod az orrodát ilyen szép őszi délután, amikor a nap felszárította a ködöt, és meleg fénnel borítja az aranyló erdőket? – kérdezték tőle. De a mester csak a szakállába dűnnyögött valamit arról, hogy agyonnyomja a sok kedvesség, és szeretne valamit visszaadni a közösségnek.

– Nem adtál már eleget? – legyintettek a többiek, és nem értették a dolgot.

A hosszú téli napokon azonban szokatlanul sok kalapálás hallatszott Tiktak ürege felől, ahol a bodorodó füst is többre utalt egy jól befűtött kandallónál. Aztán, ahogy ismét tavasziasra fordult az idő, Tiktak kitolt a térre egy leponyvázott kordét. Köré gyűlt mindenki, és érdeklődéssel figyelték, ebből mi fog kisülni.

– Barátaim – kezdte a törp –, úgy éreztem, ideje adnom nektek valamit a sok kedvességért, amit tőletek kaptam. Tudjátok, hogy mesterségem nem csupán pipaszurkálók és krumplinyomók készítése és javítása, ezeknél sokkal többet tudok. Csakhogy úgy érzem, ti nem is tudjátok elképzelni, mi mindenben tudnék hasznotokra lenni. Ezért bátorkodtam összerakni nektek valamit, ami igazán nagy segítségetekre lesz – és ezzel lerántotta a leplet művéről.

Csodálkozó moraj futott végig az összesereglett hobbitokon. „Ez meg micsoda?” „Nézd, füstöl!” „Nem fog ez

bántani?” „No de mégis, mit csinál?” A mester büszkén kihúzta magát, és lelkesen magyarázni kezdett:

– A hobbitok szeretnek tágas, kényelmes üregekben élni, de ezeket kemény munka kézzel megfelelő méretűre mélyíteni. Ezért szerkesztettem nektek ezt! Ez egy üregmélyítő-lukásó berendezés, a törp technológia csúcsa! Meg is mutatom rögtön! – ezzel meghúzott egy kart, mire a gép megrázkódott, furcsa kerekei és alkatrészei mozgásba lendültek, és az egész szerkezet – mert mint kiderült, a kordé igazából a masina része volt – nekiindult a közeli rézsűnek. A tömegben várakozásteljes döbbenet futott végig: „Jaj, vajon mit művel?” Hamarosan kiderült: amint a lankához ért a gép, ahelyett, hogy felfelé indult volna, nyílegyenesen folytatta útját, belefúródva a földbe. Göröngyök röpültek mindenfelé, és az ijedt sikolyok egyre hangosabbak lettek, ahogy a gép mélyebbre és mélyebbre ásta magát, és a járat kezdte elnyelni a csattogást. A nézők mégsem futottak el, hanem borzongással és leküzdhetetlen kíváncsisággal közelítettek az üreg nyílása felé. A szerkezet pedig egyre csak ment befelé a domb belsejébe, egyre halkuló recsegésekkel, mígnem egyszer csak a járat megelégedte a felette nehezedő sáros föld nyomását, és megadó surrogások közepette beomlott, maga alá temetve a berendezést. Egyesek még hallani vélték, hogy ennek ellenére dolgozik tovább, egyre mélyebbre kotorva magát, de senki sem vette a fáradságot, hogy megpróbálja kiásni, hogy megnézzze, mi lett vele. Alkotója, látva a gép pusztulását, kétségbeesve rogyott térdre, szakállát tépdesve.

– Ó, hogy lehettem ilyen meggondolatlan, hiszen itt nem szikla van! Nem dúcolta alá a járatot megfelelően! De ne csüggedjete! Van erre is megoldás, ha húz maga után egy dúcépítő alkalmatosságot... – kétségbeesett arcát nézve a hobbitok elnevelték magukat.

– Jaj, kedves mester – mondták, miközben barátságosan hátba veregették, sőt, valaki egy zsebkendőt is a kezébe nyomott –, nem szükséges ezzel fáradnod! Az üregek ásása ugyan nehéz feladat, de ilyenkor összegyűlik a környékről mindenki, főzünk valami finomat, iszunk pár sert, és közben jókat beszélgetünk. Igazán kár lenne ezt elcserélni valami zajos, morgó szerkentyűre, ami amúgy is csak egyenes járatot árna, nem pedig kacskaringós, boltozatos tereket, amilyenek egy igazi hobbitlyukhoz illenek!

A mester mélyen gondolkodóba esett, és hosszú szakállát a porban húzva visszavonult műhelyébe. A bányagépről többet szó sem esett, a kiásott aknát pedig hamarosan ellepte egy csapat hobbit, és megmaradt első részét kiszélesítve, további járatokat kaparva hozzá, végül csinos lakássá alakították. Tiktak pedig segített tovább, ahogy eddig is, bár a szomszédok szerint megint kicsit többet

kopácsolt, mint ami a tézstaszűrők javításához szükséges lehetett. Eljött a nyár és az aratás ideje, és a mester ismét összehívta ismerőseit, egy újabb letakart kordé mellett.

– Azt megtanultam, hogy a lyukak ásása közös feladat, amit jobb együtt csinálni. De van olyan, amit csak kevesen művelnek, és mégis sokaknak fontos, ez pedig az aratás. Láttam, hogy mindössze páran álltok neki kaszával a búzaföldnek, és arra gondoltam, ezt a feladatot könnyebb lenne gépekkel megoldani. – A tömeg izgatottan felmordult. Még élénken élt bennük a gödörvájó csúfos végének emléke, és baljós előérzet kerítette őket hatalmába. „Vajon mit talált most ki?” „Jaj, én úgy félek!” „Csak nem egy újabb lukat akar marni valahová?” – pusmogtak izgatottan. A törp azonban nem vett ezekről tudomást. Lehúzta a takarót, és a tömeg hirtelen elhallgatott a meglepetéstől.

– Amit kitaláltam, az egy arató-cséplő szerkezet. Ez a rész itt elől – mutatott a hosszú pengékre, melyek a gép elején meredeztek – learatja a kalászokat. Azok erre mennek tovább befelé, ahol ezek a dobok összenyomják őket, míg végül ezek a fésűk és sziták kiválogatják a magokat, a pelyvát meg itt kiszórja oldalt.

Nem is nagyon figyeltek a további magyarázatra, a lengedező pengék, forgó dobok és kanalazó fésűk látványa éppen elég volt ahhoz, hogy az anyukák felkapják a kisebb gyerekeket, és hazaszaladjanak, a férfiak pedig védelmezően maguk mögé tereljék a többieket. De a törp mindezt nem igazán vette észre, lelkesen magyarázott, és amikor végre abbahagyta, mindenki döbbenetére eltekert egy forgattyút, és beindította a szörnyeteget. A kaszák hirtelen életre keltek, baljóslatúan csapkodva a szétfutó közönség felé, és a gépezet meglódult előre. A legközelebbi árpaföld felé állt az orra, így arra indult. Rettenetes irtásba kezdett, amint odaért, repkedett a szalma, jégesőként pattogtak a szemek, miközben a gép barna tarlócsíkot hagyva maga után tova-zörgött a látóhatár felé. Hamarosan elrejtette a hatalmas porfelhő, amit maga körül kavart, de ezúttal nem hagyták magára, pár vállalkozó fiatal pónira kapott, és utánanyargalt. Páran elébe kerültek, hogy figyelmeztessék az útjába kerülőket, páran a szerkentyűt követték nyomon, páran meg jó mókának tartották az egészet, és nem akartak kimaradni belőle. Eltelt egy kis idő, mire visszaért néhány közülük.

– A masina megállt, most már nem kell félni tőle!

– Az jó hír, de hol van most?

– A Nagyvíz alján...

Mint kiderült, derék törp barátunk nem tervezett kormány szerkezetet vagy féket, vagy ha mégis, az nem volt teljesen világos, ki és hogyan működtette volna. A monst-rum pedig kacskaringós útja végén a folyó felé fordult, és a vízben érte el végzete.

A nagy ijedelem után lassan lecsillapodtak a kedélyek, és hamarosan pár palack ser is előkerült, hogy leöblítsék vele a felvert port, ami a torkukba száradt. Hamarosan már jókedélyű hobbitok nevetgéltek, és mesélték egymásnak, ki hogyan élte meg ezt a kalandot. Csak egyvalaki nem nevetett velük, Tiktak maga. Ő ült lehorgasztott fejjel, némán, csak a szakálla mozgott, mintha motyogott volna. A jólelkű hobbitok hamarosan megérezték, hogy ő nem fogja fel ennyire vidáman a kudarcot.

– Ne búsuljon, mester, jó lenne ez a gép, de azért mégis jobb a kasza. Kevesebb zajjal és porral jár, és a fásztó munka sem olyan szörnyű, hiszen évente csak egyszer kell aratni. Meg nagy is egy ilyen gép nekünk, sok keskeny parcella húzódik itt a dombok között, nem férne el itt egy ilyen szerkezet... – de hősünk komor hangulata továbbra sem engedett.

– Tudja mit, ne szomorkodjon, ugorjon át hozzánk holnap öt órára egy teára! – ajánlotta egy gömbölyded aszszonyság.

– Öt órára? Mikor van öt óra? – kérdezett vissza a mester.

– Hát amikor a nap afölött a magas jegenye fölött áll!

– Ugyan kedves – szólt közbe egy másik, az előbbinél cseppet sem szögletesebb hölgy –, a jegenyénél már hat óra van, öt órakor a mogyoróbokrokra áll a nap!

– Kérem, a mogyoróbokrok fél ötkor vannak, tudom, hogy akkor kell elmennem a kamrába a kekszért és a teáért, ha ötkor már uzsonnázni szeretnék! – vágott közbe egy idősebb úr. Szó szót követett, és hamarosan a kedélyes társaság megzavart darázsfészekhez kezdett hasonlítani. Mindenki mondta a magáét arról, hogy öt órakor hol áll éppen a nap.

– Hiszen mindenki máshol lakik... – simogatta szakállát élénkülő érdeklődéssel Tiktak. – Persze, hogy mindenki máshol látja a napot az ablakából! Egyáltalán honnan tudják, hogy mikor mennyi az idő?

– Hát reggel átforgatom a homokórát... a tűzre pontosan négy óránként teszek... a gyertyán vannak jelölések... – érkeztek a bizonytalan válaszok. A törp felállt, és csendre intette a csoportot.

– Köszönöm, barátaim, most már értem, hogy nem kell nektek sem lyukfúró, sem arató gép, és azt is látom, mit tehetek értetek! Köszönöm a meghívásokat, de sajnos most sok dolgom lett hirtelen, és nem tudok neked eleget tenni. De ne csüggedjete, hamarosan megoldom a dolgot! – ezzel sarkon fordult, és elbaktatott. A hobbitok ijedten néztek utána: vajon ezúttal milyen rémséges gépet eszelt ki a mester?

Lassan eltelt az ősz, és a dombokat belepte a hó. Tiktak ürege felől nem hallatszott olyan lázas csengés-bongás, mint korábban, de maga a törp is ritkán mutatkozott,

látszott, hogy mélyen elmerült a munkában. Végül a téli napforduló körül előmerészkedett egy batyuval, és sorra látogatta ismerőseit.

– Készítettem valamit – mondta büszkén –, amire tényleg szükségetek lehet.

Ezzel elővett a zsákból egy kis, furcsa szerkezetet – egy lapos fahasábot, szépen faragott kacskaringókkal, közepén pedig furcsa, kerek szerkezettel.

– Most már nem kell néznetek a nap járását, hogy tudjátok, mikor kell uzsonnázni. Ez a szerkezet majd segít megtudni a pontos időt! Ez a kerek rész itt – mutatott közepén a fényes tárcsára, amin körben számok sorakoztak – a számlap. Ezen fut körbe a mutató, ami mindig a megfelelő órára mutat. Be is jelöltem, hogy mikor van az első reggeli, a második reggeli, az uzsonna, az előebéd, az ebéd... és így tovább.

Minden ismerősének adott egy ilyen szerkezetet – amit órának nevezett el –, hogy a kandallópárkányra téve bármikor tudhassák, mennyi a pontos idő.

– Csak hetente egyszer kell felhúzni, itt, ezzel a kulccsal. És ha valaki elfelejtené, és utána megint nem tudná, mire kell állítani, építetek egy nagy órát, amit a Nagyvíz hajt, hogy mindig legyen egy olyan, ami biztosan a pontos időt mutatja.

Eleinte a hobbitok nem igazán értették, miért is jó nekik ez az ajándék, de mivel nem volt sem zajos, sem büdös, köszönettel elfogadták. És amikor elkészült az óratorony, amihez mindenki hozzáigazíthatta a saját óráját, megértették, milyen nagyszerű is ez a találmány: nyugodtan áthívhatták végre egymást első vagy második uzsonnára, teára vagy estebédre akkor is, ha köd volt, vagy akár téli esteiken, mikor már rég nem látszott, merre jár éppen a nap. Az óratorony meg talán most is áll még Békásfenéken – aki nem hiszi, menjen, és nézze meg, ott van-e még!

A szülőknek talán volt órájuk, talán nem, de azt biztosan érezték, mikor van ideje hazaindulni, és lassanként elfogytak a vendégek a kertből. Zsúpfedélyes bácsi a kapuban búcsúztatta a kisebb és nagyobb gyermekeket, és csúsztatva óvatos mozdulattal zsebre a különböző méretű pénzerméket, amelyekkel a szülők köszönték meg a délutánt. Végül egészen egyedül maradt. Lassú mozdulattal nyúlt a másik zsebéhez, és elővett belőle egy tárgyat, nem nagyobb, mint egy fél alma. Az orrához emelte, hogy öreg szemei is ki tudják betűzni rajta, amit tudni szeretett volna. Tekert párat a szárán, majd óvatos mozdulattal visszatette.

– Hamarosan öt óra, ideje elindulnom a kamrába a kekszért és teáért, ha uzsonnázni szeretnék – mormogta magában, és a ház felé indult.

HOGYAN TÁNCOLNAK A TÜNDÉK?

Az ír tánc hagyománya a Magyar Tolkien Társaságban

Írta: Grátz-Kiss Renáta (Milendoria)

2004, fülledt nyári délután Velemben, az MTT nyári táborában. Én tizennégy évesen az első MTT-s táboromat éltem, minden új, minden izgalmas, mindenki már annyira régóta ismeri egymást... és mit sem sejtettem arról, hogy egy olyan hobbit ismerem meg azon a délutánon, ami azóta is fontos részét képezi az életemnek.

A mostani táborokhoz hasonlóan ott is lehetett választani műhelyfoglalkozásokat. Ha jól rémlik, egyben volt az énekes-táncos osztág, ám a legelején már ketté lettünk választva: erre, aki táncolna; arra, aki inkább énekelne a tábor alatt. Míriel elképesztő lelkesedéssel és szenvedéllyel vezetett be minket az írtáncos alaplépések egyszerűnek tűnő, de annál bonyolultabb világába: sosem felejttem el, ahogy csillogó szemekkel mutatta be nekünk az istennők

táncát, a *céilít*. Ez a tradicionális csoportos tánc összefoglaló neve az ír táncban, ami különböző bonyolult szabályok mentén zajlik, és sokféle verzióban létezik. Az első pár nap az ő koreográfiájának begyakorlásával telt, aztán sajnálatos módon át kellett adnia a stafétát, így vette át a vezetést Szozsi és Julcsi. Ők már nem bántak velünk kesztyűs kézzel, elkezdték megtanítani az akkor legszebbnek és legnehezebbnek tűnő ugrást, a *jump overt*. Ezen ugrás során az első lábat fellendítjük és vízszintesen, vagy kicsit feljebb megfeszítjük a levegőben, a hátsó lábat pedig ezalatt gyorsan behúzzuk magunk alá, azt az illúziót keltve, mintha „megfagynánk” a levegőben, lebegnénk. Küzdötünk, mint disznó a jégen, de gyakoroltunk, ahogy illik. A szerelem akkora volt, hogy még a csapatelőadásunkba is belekomponáltunk két írtáncos darabot: egy csapatos táncot, valamint Beren és Lúthien szerelmes dalát. Sokat segített az is, hogy a csapatunk tagja volt Ladis, aki abban az időszakban szintén írtánc-őrületben létezett. Emlékszem, még éjjel is kijártunk a kicsi fa színpadhoz próbálni – a nyári napsütéstől felforrósodott deszkák olyankor elviselhető hőmérsékletűre hűltek, így nem kellett annyira kapkodni a lábainkat (bár az ír tánc gyorsaságát ismerve lehet, hogy segített volna).

Fiatalok voltunk és hihetetlenül lelkesek – annyira, hogy abban az évben a szeptemberi tanfolyami kezdéskor

csak az MTT-s írtáncos kezdő beiratkozók száma kitett egy külön csoportot; közel húszan szerettünk bele annyira a tündék táncába, hogy folytatni akartuk mindenképpen. Jópár évig ki is tartott ez a kezdeti lendület, így a következő évek rendezvényein (Tolkien Nap, tábor, őszi megmozdulások) mindig előfordult valamilyen írtáncos előadás. Egyik csúcspontja talán a 2006-os Lux Ferri rendezvény, azaz a táncest lehetett, ahol hét táncos számban is fellelhető volt kisebb-nagyobb mértékben az írtáncos befolyás. Egyébként a nagyszabású, minőségi koreográfiákkal és

jelmezekkel ez a rendezvény az egész MTT-s táncéletnek kiemelkedő fénypontja volt. A nagyon tradicionális, klasszikus *light shoe*-s (puhacipős, baletthoz hasonló látványos ugrásokkal és gyors lábmozgással, forgásokkal tarkított táncstílus) táncokon kívül volt több *hard shoe*-s

(klasszikusan ismert írtáncos kopogós táncok műgyanta-orrú cipőben) táncvariáció, flamenco-írsztepp párbaj, tajcsi-írsztepp egyveleg és kortárs-írtánc fúziós darab is.

Ezt követően az ír tánc szép lassan, fo-

kozatosan elkezdett

kikopni a korábbi központi szerepéből, de néhány évig még stabilan felbukkant a rendezvényeken, újabb és újabb generációkat inspirálva. A következő izgalmat pont ők mutatták be a társaságnak, a 2010-es Királylányok és Koronás Kétéltűek farsangon például egy csapat lelkes újonc békatalpban táncolt írsztepp koreográfiát, ami egy igen különleges, mindenképpen újszerű interpretációja ennek a sportnak.

Ahogy minden izgalmas újdonság lecseng előbb-utóbb, úgy a társaságon belüli lelkesedés is alábbhagyott idővel az ír tánc irányába, de azóta is vagyunk páran, akik aktívan üzzük ezt a fantasztikus tánc-sportot. Teljesen azért nem kopott ki az MTT életéből – időről időre előbukkan egy-egy célí műhely a KÖMT-ön, táborban; illetve több Tolkien Napon is fellépett már az Erin írsztepp társulat, amelynek jómagam is tagja vagyok. Jelenleg több írtánc-iskola is akad kis hazánkban, így, ha valakinek felkeltette az érdeklődését ez a különleges táncstílus, több remek lehetőségből is választhat.

Fotó: Kápolnai Viktória [2004]

Fotó: Kostyál Zsigmond (Sú) [2009]

KÖMT
2024

